LETHRICA

ÅRGANG 8, NR. 15 DE HISTORISKE FORENINGER I LEJRE KOMMUNE APRIL 2013

Nationalpark og fredningsønsker

I dette nummer af Lethrica er det nok de helt aktuelle emner, der først springer i øjnene.
Vi får en nationalpark, og der er ønsker til fredninger i området og til udbygning af museet.

Der er naturligvis også historiske artikler.
Vi hører om Syv Kirke og Peder Syv og om storasken på Allerslev kirkegård.
Desuden hører vi om sejlads med isbåde,
- men også om en drabelig maskine på Tadre Mølle og meget mere.

Vi ønsker alle en rigtig god sommer

På redaktionens vegne

Thyra Johannesen

I DETTE NUMMER:

Leder	2
Lejre, Danmarks vugge	4
Fredningssagen	7
Syv kirke og Peder syv	9
Isbåde	18
Storasken på Allerslev kirkegård	24
Neandertalere	28
Renovering Tadre Mølle	30
Bayers billeder	33
Sagn og myter	34
Historien om Gevninge	37
Lejrebogen	41
Foreningsnyt	42
Lejre Historiske forening	42
Egnshistorisk forening for Hvalsø	45
Bramsnæs Lokalhistoriske Forening	47
Lejre Museumsforening	48
Tadre Mølles Venner	50
Aktiviteter på museerne i Lejre kommune	55
Kommende aktiviteter	56

LEDER

SKJOLDUNGELANDET BLIVER NATIONALPARK

Så lykkedes det! Den 12. december meddelte miljøminister Ida Auken, at Roskilde og Lejre kommuners fælles oplæg til en nationalpark kunne tiltrædes af forligspartierne bag loven.

"Nationalpark" er et stærkt og følelsesladet ord, som de fleste umiddelbart forbinder med noget *helt andet* end den danske udgave af nationalparker. Tankerne går på vild natur med streng beskyttelse, men sådan er det bare slet ikke her.

Vi taler om Danmarks natur, men det danske landskab er et kulturlandskab præget af årtusinders menneskeligt brug. Det er det landskab, vi kender og elsker. Her skal der som en selvfølgelighed være plads til os mennesker med vore byer, landsbyer og erhverv, men der skal også være plads til de vilde planter og dyr og hensyntagen til fortidens minder.

Dette afspejlede sig klart i den første arbejdstitel for vor nationalpark "Det Kulturhistoriske Landskab".

En dansk nationalpark er simpelthen en fond for et geografisk afgrænset område. Denne fond får hvert år tilført en

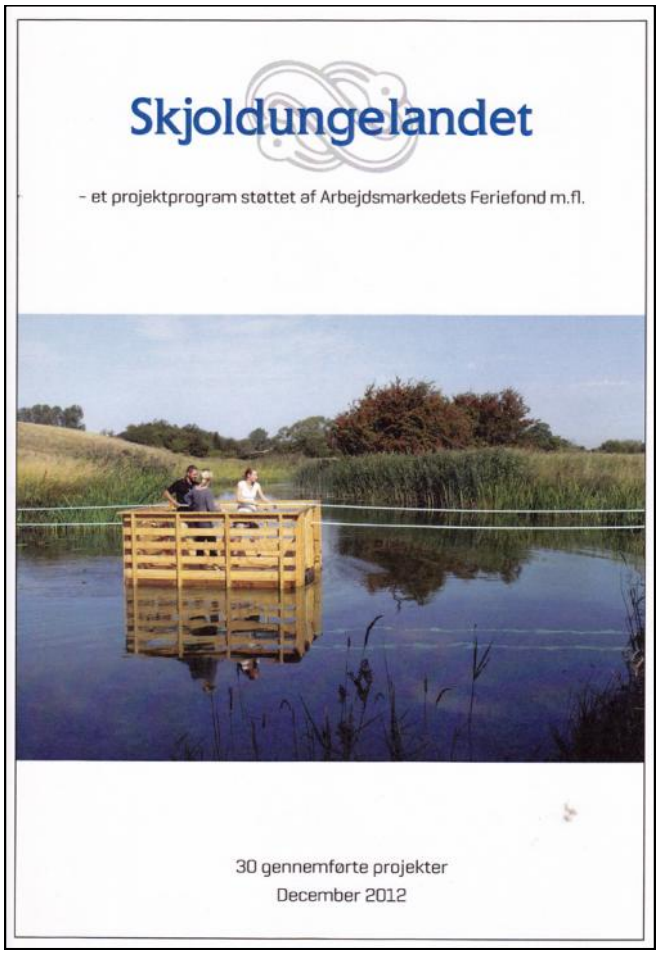

sum fra staten. Lodsejere og andre kan så søge fondsbestyrelsen om midler til at gøre gode gerninger for.

Loven er den samme indenfor og udenfor nationalparken.

Nationalparken er altså ingen myndighed, og den giver følgelig ingen beskyttelse af noget som helst eller tillægger offentligheden nogle rettigheder. Alligevel bygger det på frivillighed, om man vil være med eller ej.

Vor næststørste ejendom Ryegård

Gods med hele dets store rigdom på natur- og kulturværdier er desværre ikke kommet med.

Til gengæld ser det ud til, at nationalparken udvides mod nord og kommer til at omfatte hele Selsø - Lindholm Gods og dermed også arealer i Frederikssund Kommune.

Mange detaljer mangler endnu at blive afklarede, bl. a. den helt præcise afgrænsning, men går alle forberedende procedurer som planlagt, vil ministeren kunne udstede en bekendtgørelse om nationalparkens etablering i februar 2014, og en egentlig bestyrelse og et råd vil kunne nedsættes umiddelbart efter.

De første to år i etableringsfasen vil fonden få udbetalt 5 millioner. Herefter stiger beløbet til 7,5 millioner.

Hvad vil nationalparken så komme til at betyde for os?

Det er svært at spå, og de etablerede nationalparker er for unge til, at vi kan drage erfaringer af dem.

I tre år har vi leget lidt "Nationalpark Skjoldungelandet" - som om vi var nationalpark - finansieret med 9 millioner fra Arbejdsmarkedets Feriefond, suppleret med bidrag fra Friluftsrådet.

For de midler er der sket så forbløffende meget, at det ikke kan sammenfattes her.

Prøv selv at klikke ind på

www.skjoldungelandet.dk

Herefter vil du have en god ide om, hvad nationalparkmidler kan bruges til. Der vil bare blive betydeligt flere midler i årene fremover.

I foreningerne er vi ikke i tvivl om, at nationalparkmidlerne også vil kunne give vore interesser et betydeligt løft i form af f. eks. pleje og formidling af fortidsminder, museumsdrift, kulturgenopretning, publikationer m. v.

Det forventes også, at en nationalparkstatus vil have afsmittende virkning, f. eks. på turisterhverv og museer - og dermed være til gavn for hele egnen.

En nationalpark giver status. Måske kommer vi til at se: "Nationalpark Skjoldungelandet" som markedsføring på gode lokale produkter fremover.

Bent Gottfredsen

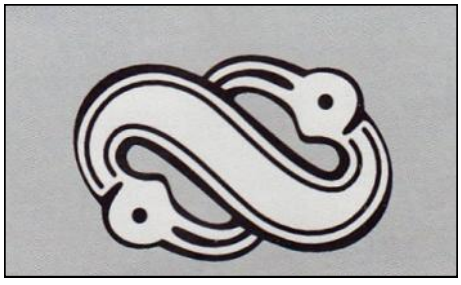

LEJRE – DANMARKS VUGGE

EN VISION FRA DE HISTORISKE FORENINGER TIL FREMTIDENS LEJRE MUSEUM

Lejre Museum skal være museet, der formidler Danmarks tidligste historie.
Det skal være et museum af national karakter på lige fod med museet i Jelling, hvor temaet er Danmarks Dåbsattest.

Lejre Museum skal udvikles til kommunens tredje store seværdighed ved siden af Ledreborg og Sagnlandet.

Museet skal alene formidle Lejres og den nærmeste omegns historie med den altovervejende vægt lagt på årene fra ca. 400 til ca. 1000, altså Skjoldungetiden - sagntiden.
Det vil dog være naturligt kort at tage udgangspunkt i bronzealderen og vise den store rigdom på høje og agersystemer fra denne periode, idet udgravningerne sandsynliggør, at Lejre allerede dengang var et vigtigt kultsted.

Lejre Museum skal vise fundene fra udgravningerne og de mange detektorfund.

Gammel Lejre

Særlig vigtige elementer skal være Odin, den rige kvindegrav, "kongen" med sin følgesvend til Valhal - den halshuggede træl og knoglen fra bjørnen, som er blevet holdt ved "hoffet".

En væsentlig forudsætning for, at Lejre blev et magtcentrum, er stedets geografiske placering og de geologiske forhold.
Derfor bør den nuværende landskabsmodel forbedres - eller måske bedre fornys.

Der bør lægges den størst mulige vægt på samspillet mellem museet og det omgivende landskab med skibssætningerne og de markerede haller.

Sagnene er enestående. De er af national og fællesnordisk værdi.
Beowulfsagnet er endda af international værdi.
Formidlingen af sagnene skal have en helt central placering.
De skal formidles med plancher og film, hvor de fortælles/dramatiseres - illustreret med skiftende kunstneres gengivelser af motiverne gennem århundrederne sammen med billeder fra dagens Lejre med høje, haller og skibssætninger. *)

Alle nutidens teknologiske hjælpemid-

Lejre museum

ler skal naturligvis anvendes, men det er også væsentligt, at sagnene ved besøg af grupper, skoler eller familier kan opleves sammen som en social begivenhed, der kan snakkes sammen om bagefter.
Derfor er et filmlokale en nødvendighed.

På baggrund af sagnene skal tidens livsværdier skildres.
Der skal gives et indtryk af, hvem disse mennesker – dette jernalder- vikingekrigeraristokrati var.
Herunder skal der gives en indføring i Asatroen – uden kendskab til denne kan vi ikke forstå dem.

Udstillingen bør afsluttes med kort at føre Lejres historie op til nutiden.
Dertil skal frådstenskælderen afdækkes, og der skal trækkes en linie over Udlejre og Lejregård til Ledreborg.

Til et museum af i dag hører en museumscafé, en velforsynet museumsbutik og en læsesal med bøger, tidsskrifter og

Peter Brandes' skulptur
"Hov Hjelm Hest efter Skjold "
Skænket af Oak Foundation

arbejdspladser for studerende og forskere.

For at skaffe den fornødne plads skal stueetagen i alle fire længer anvendes til publikumsbrug.
Dette vil også give publikum mulighed for en "rundgang" på muset.
Personalefaciliteter og mødelokaler skal flyttes til første sal.
Ligeledes bør der af pladshensyn findes et andet sted til det store stentøjsrelief af Maja Lise Engelhart.

Endelig bør figuren inde i gården flyttes ud foran museet som et vartegn.
Den nuværende placering inde midt i den ret lille museumsgård omgivet af bindingsværkslænger med stråtag er en komplet misforståelse.
Figuren kommer ikke til sin ret. Det er synd for den og synd for museet.

I foreningerne gør vi os det ganske klart, at vore visioner er kostbare, men med det rigtige koncept af ren national karakter tror vi på, at midlerne kan skaffes.

**)Til brug for formidlingen af sagnene ville det være helt naturligt at anmode Dronning Margrethe om tilladelse til at lade hendes fine illustrationer til Wormianums udgivelse af Bjarkemål i 1982 indgå.*
Det vil næppe være til skade at anføre dette i fondsansøgninger.

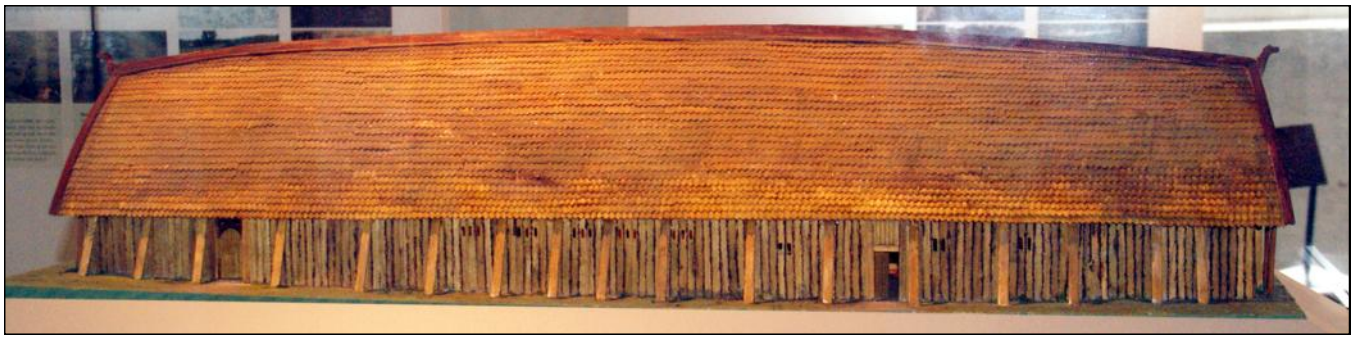

Model af en Lejrehal på museet

FREDNINGSSAGEN FOR AREALER VED LEDREBORG ALLÉ OG GAMMEL LEJRE

De historiske Foreninger i Lejre Kommune
har fremsendt nedenstående til fredningsnævnet:

De historiske foreninger i Lejre Kommune tillægger Ledreborg Allé meget stor kulturhistorisk værdi som Danmarks længste allé og som "indgang" til Ledreborg, Gammel Lejre og godslandskabet.

Alléens omgivelser er også af betydelig kulturhistorisk værdi, idet den sjældne kamudskiftning Helvigmagle fra 1761 er Danmarks første landsbyudflytning.

Alléen og Helvigmagles dyrkningsflader udgør et samlet kulturmiljø og skal kunne opleves som et sådant.

Ved alléen ligger Olufshøj, som kan findes på Ole Worms Prospekt over Lejre fra 1643. Den kan rumme Danmarks ældste kongegrav.

Foreningerne anser pleje, formidling og tilgængelighed af Olufshøj for vigtig.

Arealet ved Gammel Lejre er en del af et samlet særdeles bevaringsværdigt kulturmiljø af stor national interesse.

Her er udgravet Danmarks ældste kongehal. Den skal kunne markeres i landskabet som de øvrige haller, og den skal kunne opleves af publikum.

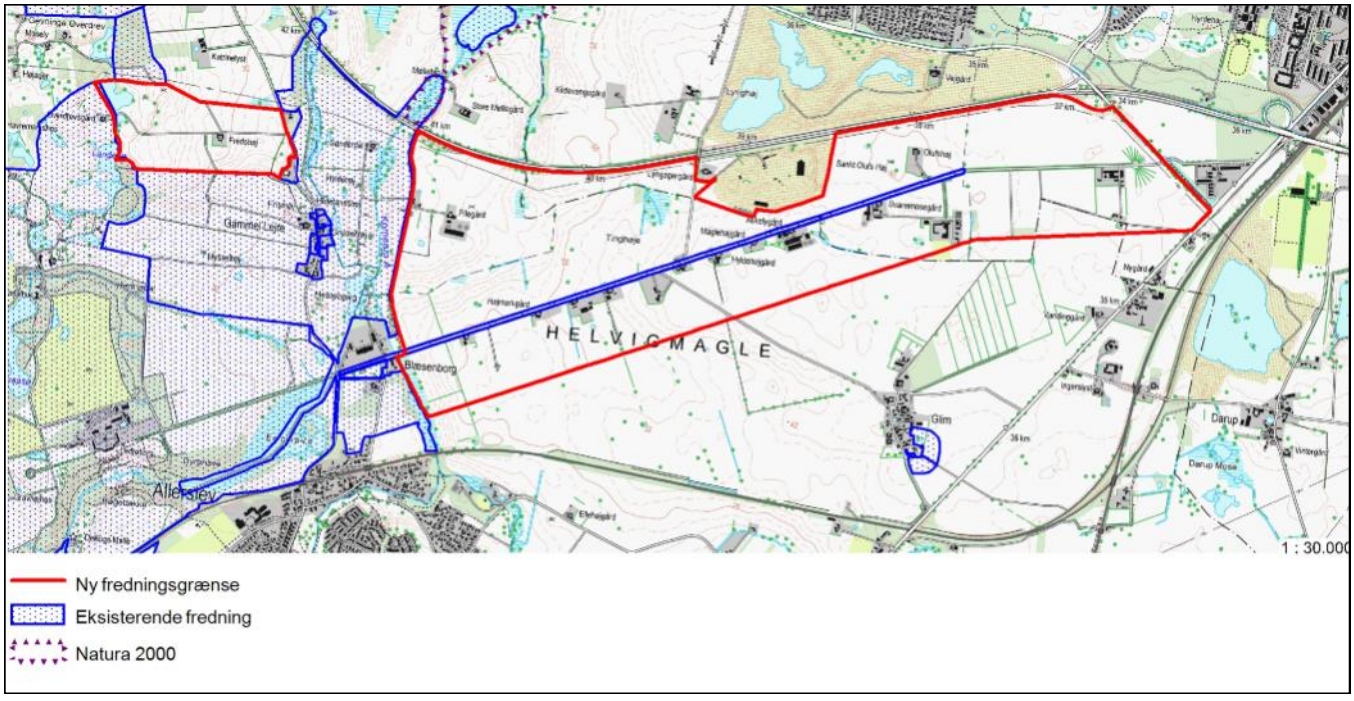

Fredningskort

Det er vigtigt, at de arkæologiske interesser beskyttes mod jordbearbejdning, og at der ikke kan foretages uhensigtsmæssige tilplantninger.

Olufshøj, der er en af storhøjene på OleWorms Prospekt af Gammel Lejre fra 1643, har optaget historikerne fra Aksel Olrik til Leif Færregaard.

Indeholder den Danmarks ældste kongegrav?

En udgravning kunne være spændende, og den kunne også trænge til en kærlig hånd - eller fortæller den i al sin vandaliserede tilstand også et stykke Danmarkshistorie?

De historiske foreninger i Lejre Kommune kan derfor anbefale fredningsnævnet at gennemføre en fredning af de af Danmarks naturfredningsforening foreslåede arealer.

Afslutningsvis skal understreges, at for foreningerne er beskyttelsen af arealerne det væsentlige i fredningssagen.

På foreningernes vegne
Bent Gottfredsen

Den nye allé i det åbne land

- og som vore oldebørn gerne skulle kunne opleve den

HISTORISKE ARTIKLER

SYV KIRKE OG PEDER SYV

Af Hans Jørgen L. Larsen og Grethe Lyndby-Jensen

I forbindelse med Museumsforeningens julefrokost for ansatte og frivillige ved museet var der pakkeleg. Den pakke, som blev min, viste sig at indeholde en opgave, som lød på følgende: "Du skal skrive et lille stykke til Lethrica om Syv Kirke: udsigten – kampen mellem kristendom og hedenskab og om Peder Syv". Giveren af gaven viste sig at være Jørgen Olsen. Jeg har "delt" gaven med min mand, som har skrevet om den første del af emnet. Selv har jeg haft fornøjelsen af at få lidt mere at vide om Peder Syv, end jeg vidste i forvejen, hvor han for mig bare var "ham med ordsprogene".

Grethe Lyndby-Jensen

SYV KIRKE – HØJ OG KIRKE.

af Hans Jørgen L. Larsen

Syv Kirke står markant i landskabet - især set fra vest. *"Fra den 49 m høje banke nær kirken er der en udsigt, som er usædvanlig vid og åben, hvad der på disse strøg virker ganske overraskende. Så højt er man oppe på disse steder, at det bakkebølgende land ser fuldstændigt fladt ud herfra som en tætbygget slette, der breder sig milevidt til alle sider*". Sådan beskriver Achton Friis udsigten fra kirken i sit store værk "Danmarks store Øer" fra 1936-37. Den beskrivelse passer stadigvæk godt på udsigten fra kirkebanken i dag.

Syv Kirke fra syd

Kirken hører til den gruppe af kirker på omkring 150, der ligger tæt ved en gravhøj fra bronzealder eller Vikingetid. Gravhøjene ved Jelling kirke er det mest markante eksempel på en tæt sammen-

Udsigt fra Syv Kirke

hæng mellem gravhøje og kirkebygning. Kirke Hyllinge Kirke ligger også tæt på en gravhøj og ligger desuden næsten lige så højt i landskabet som Syv Kirke, 43 m. over havet.

Martin A. Hansen beskrev i "Gudernes Stræde" fra 1954 , hvordan han forestillede sig, at der har gået en urgammel vej fra Isefjorden ved Vellerup til Køge Bugt ved Karlslunde. Han mener, at vejen har haft Lejre som sit urgamle kultiske centralsted. Vejen gjorde det muligt for Lejre kongerne at kontrollere Sjælland. Vejen var både hærvej og "*gudernes vej*". Langs vejen lå gravhøjene i lange linjer og mange jættestuer. Højene kunne have navne, der antyder, at der her har fundet religiøse handlinger sted langt tilbage i tiden.

Martin A. Hansens beskrivelse af en mulig hærvej har siden givet inspirationen til at lave et afmærket stiforløb fra Køge Bugt ved Karlslunde til Vellerup Vig, kaldet "Gudernes Stræde".

Syv Kirke og dens omgivelser var af særlig interesse for Martin A. Hansen. Han skriver i "Gudernes Stræde" : *"Amatører påviste ved Kirke Syv, hvor kirken ligger mellem højene på en sær måde… måske vidnende, at stedet var sakralt før kirkens tid"* . Han henviser til bogen "Gadstrup og Syv Sogne" fra 1953, hvor han selv og den daværende sognepræst, Strange-Hansen, fremlægger en teori om, at der har ligget en hedensk helligdom, et såkaldt "vi", på stedet, hvor kirken senere blev bygget. Da kristendommen blev indført, har man så bygget kirken inden for den trekantede afgrænsning af vi`et. Deres teori om et vi var dels baseret på nogle optegninger af sigtelinjer mellem højene omkring kirken og dels på de fund, man havde gjort under Sydhøjen i Jelling i 1940erne. Fund, der havde fået udgraveren E. Dyggve til at foreslå, at man her stod over for resterne af et trekantet hedensk vi, der havde ligget på

stedet, før højene og kirken blev bygget. Dyggves teori er senere blevet forkastet, og man mener ikke i dag, at der i førkristen tid har eksisteret hedenske helligdomme, der ligger inden for en trekantformet afgrænsning.

Spørgsmålet bliver da, hvorfor man i tidlig middelalder har lagt Syv Kirke og de henved 150 andre kirker, der har en eller flere gravhøje liggende tæt ved sig, op ad disse høje, der er mere end 2000 år ældre end kirken. Det ser temmelig bevidst ud. Nogle steder ligger højen eller højene inden for kirkegårdsdiget, andre steder lige udenfor, andre steder igen går diget hen over en gravhøj, som i Syv.

Måske finder vi svaret under bl. a. Hørning Kirke, Jelling Kirke og ved Kirke Hyllinge Kirke.

Hørning kirke ligger syd for Randers. Da man o. 1960 gravede under kirken, opdagede man, at kirken var blevet bygget oven på en grav fra Vikingetiden. Der var tale om en fornem begravelse. Den døde var blevet lagt i en kammergrav under jorden, og oven på den havde man kastet en stor gravhøj. I graven lå resterne af en kvinde, der var blevet begravet sent i 900-tallet. Senest 100 år efter har man fjernet højen, der havde en diameter på 20 meter, og bygget en trækirke, der kun var 10 meter lang, oven på kammergraven. Slægten er blevet kristen og har ønsket, at den døde skulle have en kristen begravelse.

I Jelling Kirke ligger resterne af Kong Gorm tæt på kirkens nuværende triumfbue. Formodentlig er knoglerne blevet overført fra Nordhøjen hertil, efter at sønnen Harald Blåtand var gået over til kristendommen. Far skulle ligge i indviet jord på den bedste plads tæt ved kirkens alter. Kirken var desuden blevet opført mellem de to berømte høje fra hedensk tid.

Vi må antage, at det har været tanken

Kirke Hyllinge Kirke og gravhøjen nord for kirken

bag de to former for begravelser, at familien ville give den døde en kristen jordefærd, længe efter at de var døde som hedninger.

Nord for Kirke Hyllinge Kirke ligger der en gravhøj uden for kirkegårdsmuren. Gravhøjen er ikke undersøgt, men den er formodentlig fra bronzealderen. For nogle år siden foretog Roskilde Museum en udgravning af området omkring gravhøjen i håbet om at finde en gård fra Vikingetiden eller tidlig middelalder. Man fandt ikke nogen gård, men til gengæld fandt man 28 begravelser fra Vikingetiden, fra 8. – 10. århundrede. De døde var begravet efter hedensk skik. Gravfeltet har formodentlig været større end det udgravede felt og har strakt sig ind på kirkegårdsområdet og parkeringspladsen. Det var tydeligt, at gravpladsen havde haft sit udgangspunkt i gravhøjen, der er bakkens højeste punkt. Kirken er så blevet opført ovenpå /tæt ved gravfeltet fra Vikingetiden og bronzealderhøjen. Den nuværende kirke er fra o. 1100 og er dermed en af de ældste stenkirker på Sjælland. Formodentlig har der været en trækirke på stedet før den nuværende. Ved kristendommens indførelse i Hyllinge har man åbenbart valgt at fastholde en kontinuitet mellem de hedenske begravelser og så den nye tro og dens begravelser.

I Trekroneområdet har Roskilde Museum også udgravet et større gravfelt fra Vikingetiden, der også ligger i tilknytning til en gruppe bronzealderhøje og gravmonumenter fra bondestenalderen, men her er der ikke blevet anlagt en kirke ved dette gravfelt. Mange steder har man åbenbart i Vikingetiden bevidst lagt gravpladserne i tilknytning til tidligere kulturers monumentale grave. Den tradition ser ud til at være fortsat i kristen tid – i hvert fald i Kirke Hyllinge

Tilbage til Syv Kirke. Højen under kirkegårdsdiget er ikke blevet udgravet, så den kan være fra Bronzealderen eller Vikingetiden. De eneste oldtidsfund, der er gjort i området, er løsfund fra Bronzealderen, så vi må antage, at højen er fra Bronzealderen. Her har højen ligget i mere end 2000 år, før

Kirkegårdsmuren og gravhøjen ved Syv Kirke

kirken blev bygget, ligesom i Kirke Hyllinge. Kirken kan derfor bevidst være blevet bygget på dette markante sted i området - tæt ved forfædrenes grave - for at fastholde forbindelsen bagud, og for at den nye religions kraft også skulle komme forfædrene til gavn; sådan som man meget håndfast har tænkt det i eksempelvis Hørning og Jelling.

I "Gadstrup og Syv Sogne" antyder Strange-Hansen, at grunden til, at man byggede kirken op ad en kirkegårdshøj og i en tidligere helligdom, kunne være, at man dermed gjorde det tydeligt for omverdenen, at kristendommen havde sejret over hedenskabet. Syv Kirke og dens placering i landskabet og ved det gamle kultsted var så at sige et demonstrativt sejrsmonument for Hvide Krist.

Jeg er uenig i den fortolkning. Tværtimod synes de eksempler, jeg har fremlagt i det foregående, klart at vise, at man i overgangstiden mellem hedenskab og kristendom har været sig meget bevidst om dels at fastholde forbindelsen bagud til de hedenske forfædre og dels at sikre, at den nye tros kraft også ville komme forfædrene til gode.

Sognets navn antyder også en villighed til at fastholde forbindelsen bagud. Vort tidligst kendte optegnelse om Syv fra 1235 kalder stedet "Sywhøwge". Stedet er altså opkaldt efter de syv høje, der må have været et markant træk ved området. Stedet fik ikke et kristent navn, men forfædrenes grave fastholdtes som navn for landsby og sogn.

Litteratur

Danmarks Kirker III, Københavns Amt 2. bind (Kbhv. 1946)

Gadstrup og Syv Sogne (Roskilde 1953)

Hansen Martin A. : Gudernes Stræde (Lejre 2003)

Krog, K, og Voss, O. : Kirken på vikingens høj (Skalk 4,1960)

Olsen, Olaf: Hørg, hov og kirke (Kbhv. 1966)

Sawyer,Peter: Da Danmark blev Danmark (Gyldendal og Politikens Danmarkshistorie bd. 3, 1988)

Ulriksen, Jens: Vikingetidens gravskik i Danmark (Kuml 2011)

PEDER SYV

Af Grethe Lyndby-Jensen

Peder Pedersen Syv blev født d. 22. februar 1631 i Syv Sogn. Han var (formentlig) søn af fæstebonde og kirkeværge Peder Olufsen og hustru Anna Mortensdatter. At faderen var kirkeværge tyder på, at han har været en agtet mand. Han var fæstebonde under Domkapitlet på en af byens to største gårde, formentlig den, der hed Syvgaard. Selvom han var fæstebonde, var han formodentlig temmelig velstående. I hvert fald var han i stand til at holde sønnen til bogen.

I Syv Kirke finder man – i skibets gulv – en ligsten over forældrene. På stenen står et vers, som Peder Syv sandsynligvis selv har affattet:

Merk Læser et Ord eller tu,
Jeg har før vært saa som du.
Du skal ok bliv som jeg er nu,
Dig self derfor i mig besku,
Ok haf den Død altid i Hu. Aar 1655.

Latinskolemand

I 1645 kom Peder Syv som 14 årig i Roskilde Katedralskole. På det tidspunkt var latinskolens hovedopgave at uddanne vordende præster. Latin, græsk og religion var hovedfag. Vigtigheden af at blive dygtig til latin blev understreget af, at disciplene måtte betale en bøde for hver tre danske ord, de talte!

Maleri i Hellested Kirke, der formentlig forestiller Peder Syv.

Som 22 årig fortsatte Peder Syv sine studier ved Københavns Universitet, og allerede som 27 årig blev han i1658 rektor i Næstved. I den forbindelse holdt han en tale, hvor han hylder de klassiske sprog: hebraisk, græsk og især latin.

Det var helt i tidens ånd. Latin var for alle universitetsuddannede det egentlige videnskabelige sprog. Næsten al teologisk og historisk litteratur blev skrevet på latin.

I byernes middel- og overklasse talte man hovedsagelig fransk eller tysk. I un-

derklassen og på landet talte man dansk i de forskellige dialektformer.

Præst

I 1663 – da Peder Syv var 32 år gammel – blev han præst i Hellested på Stevns, hvor han blev til sin død i 1702 (d. 17. februar). Han blev begravet i Hellested Kirke, hvor der også findes et maleri, som formodes at være et portræt af Peder Syv.

Men det var hverken som repræsentant for Latinskolen eller som præst og forkynder, at Peder Syv fik betydning for eftertiden.

Peder Syv huskes for sin store interesse for modersmålet, for sine udgaver af ordsprogene og for sin folkevisesamling.

Sprogmand

Med renæssancen kom den tid, hvor man søgte bagom den kristne middelalder tilbage til den hedenske oldtid og dens kultur i Hellas og Rom. Det frie menneskesyn og den holdning til det jordiske, som man dér mødte, fandt udtryk i humanismen. I mange lande befordrede det en interesse for den nationale fortid, således også i Danmark. I slutningen af 1500 tallet oversatte Anders Sørensen Vedel Saxos danmarkshistorie, og han udgav 100 middelalderlige folkeviser. I 1600 tallet udgav Ole Worm et værk om runeindskrifterne og grundlagde et museum for danske oldsager. Også interessen for modersmålet var stærkt voksende.

Peder Syv blev også grebet af interessen for modersmålet, og sammen med andre ligesindede dannede han en bevidst modvægt til de fremmedsprog, som stadig dominerede blandt borgere og lærde.

1663 udgav Peder Syv "Betænkninger over det cimbriske sprog". Bogen handler om de germanske sprogs oprindelse og slægtskab, om runer, om retskrivning, om digtekunst m.m. Det var det første danske forsøg i den sammenlignende sprogvidenskab - naturligvis skrevet på dansk. I bogen skriver han:

"*Nogle maa skee meene og, at der var vel andet,*
i det Latinske og Grædske sprog,
hvor på jeg heller buurde at anvende tiden.
Men mig bør jo først at vide mit fæderneland
Og dets sprog nogen ære".

I bogen efterlyser Peder Syv en dansk grammatik og ordbog, samt skønlitteratur på dansk.

Få år efter udkom ganske vist en dansk grammatik af Erik Pontoppidan, men den var for udlændinge og skrevet på la-

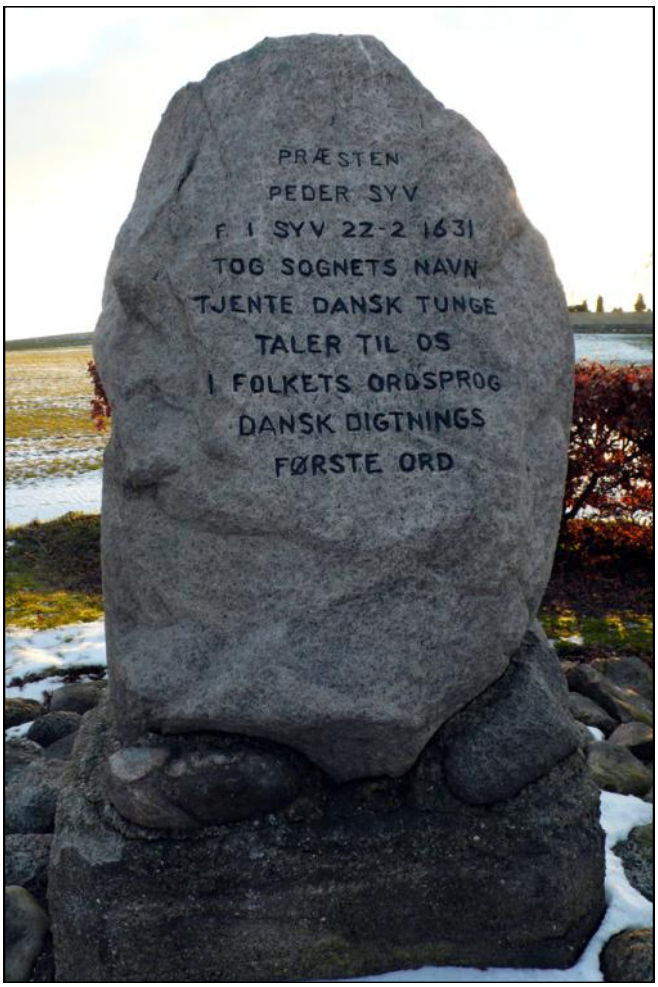

Mindesten for Peder Syv ved Syv Kirke

tin; ligesom også andre skrev om det danske sprog på latin, sådan som den lærde tradition bød.

Det blev Peder Syv selv, der i 1685 udgav den første danske grammatik skrevet på modersmålet: "Den Danske Sprog-kunst eller Grammatica", hvor hovedvægten ligger på formlære og retskrivning. Den grammatik udgav Peder Syv, efter at han i 1683 havde fået titel af *"Kongelig filolog for det danske sprog"*, hvilket gav ham forbedrede økonomiske og arbejdsmæssige forhold.

Det var en titel, som ingen anden før eller siden har opnået.

Folkemindesamler

Peder Syvs sprogarbejder havde især værdi for den samtid, som de blev til i. Større og mere vidtrækkende betydning for eftertiden fik hans arbejde som folkemindesamler.

Ordsprog

I årene 1682-88 udkom i to bind: "Almindelige Danske Ord-Sproge og korte lærdomme", hvor Peder Syv fra danske og europæiske, håndskrevne og trykte kilder har samlet og emneordnet omkring 15.000 ordsprog og talemåder. Det blev den vigtigste ordsprogsamling siden Peder Laales samling (fra sidste halvdel af 1300-tallet) , som kun indeholdt 1200 latinske ordsprog, hvoraf 1000 var oversat til dansk. Peder Syvs ordsprogsamling var meget mere omfattende. Den blev grundstammen i alle senere ordsprogsamlinger og blev selv et hovedværk i dansk litteratur.

Ordsprogene er meget gamle – skabt af folket – de levede og lever deres eget liv, idet de bruges og videregives fra generation til generation. Og mange ordsprog og talemåder er stadig i brug. Men selvom der også er mange ordsprog, der er gledet ud af brug, er de dog ikke gået tabt. Vi kan finde dem i de

ordsprogsamlinger, som Peder Syv udgav.

Eksempler på ordsprog:

Mange bække små gør en stor å

Liden tue kan vælte et stort læs

Det onde skriver man i sten, det gode i støv

Små børn små sorger, store børn store sorger

Kroget træ bærer også god frugt

Folkeviser

1695 kom "200 Viser om Konger, Kemper og Andre". Det var et optryk af Anders Sørensen Vedels 100 viser fra 1591, men suppleret med 100 andre viser, som Peder Syv hentede fra håndskrifter, flyveblade og mundtlig overlevering. Peder Syv var optaget af visernes historiske værdi og knytter en række kommentarer til viserne. Udgivelsen blev en succes, ikke så meget på grund af kommentarerne, men på grund af viserne selv. Samlingen kom i nye oplag samme år og endnu tre nye oplag i 1700-tallet. Og når færinger i vore dage synger danske folkeviser, sker det efter Peder Syvs tekst med den gamle ortografi bogstavret respekteret i udtalen.

Litteratur:

Dansk Biografisk Leksikon

Den store Danske. Gyldendals åbne encyklopædi

G. Tolderlund-Hansen: "Hvem var Peder Syv" 1965

Vilhelm Hansen, Gadstrup: "Hvem var Peder Syvs Forældre". Fra Københavns Amt 1936-37.

En del læsere af dette blad vil sandsynligvis være medlemmer af flere af foreningerne og vil derfor modtage mere end ét eksemplar af bladet.

Det er meget kompliceret administrativt at ændre på dette forhold.

I stedet opfordrer redaktionsudvalget til, at man forærer de ekstra kopier til venner og bekendte.

Det kan være med til at stimulere interessen for vores lokalhistorie.

ISBÅDE PÅ FJORDEN

af Karl-Johan Rubæk

"Vintervejr og sommer
ta`r jeg som det kommer
her er skønt i juni og i januar.
Det er nemlig sådan i mit lille paradis
både sejler lige godt på vandet som på is"

Sådan beretter Gershøjs Skjald, Bent Vejlby, om livet i Gershøj i sin vise fra 1999, "Gershøjs pris".

Selv om LETHRICA kun udkommer forår og efterår, vover jeg alligevel at sende en historisk vinterberetning fra kommunens nordligste provins, Gershøj – byen, som faktisk har en lang tradition inden for isbådesejlads.

Den første isbåd

Det var en kendt sejlsportsmand, bagermester Valdemar Nielsen, KDY, som i 1912 købte en brugt isbåd i Stokholm og bragte den til Roskilde. Båden målte 7,75 m i længden og var 4,72 m bred. Det gaffelriggede sejl målte 25 kvm, og vægten var 450 kg. (Solidt kram må man sige).

Alligevel kunne sejlet bringe fartøjet op på 80 km i timen med skipper og to passagerer ombord. Under 2. verdenskrig var båden ejet af Valdemar og Peter Christensen i Roskilde, som mod betaling sejlede passagerer rundt på fjorden.

Båden findes endnu på "Danmarks Museum for Lystsejlads".

Chr. d. X. som isbådssejler

Det er en kendt sag, at Chr.d.X. var særdeles interesseret i sejlsport. Han havde selv to både. En 6 m R-båd, og den berømte 10 m R-båd "Rita" (som oven i købet kom på frimærke).

Omkring 1920 købte Roskilde Bådeværft en meget stor isbåd i Sverige. Båden var bygget af "Glas-Kalle", John Carlsson i 1903. Det var i denne båd kongen lærte at sejle i isbåd. Båden opbevares på "Vikingeskibsmuseet i Roskilde". Bådens navn var "Excellent",

Store X på Roskilde Fjord 1996 bemandet med folk fra Vikingeskibsmuseet.
Foto i Årsskrift for Isseglerförbundet 1996

hvorfor sejlet var forsynet med mærket "X".
Længde 10,7 m, bredde 5,3 m, Gaffelsejl og fok i alt 45 kvm.

Selv fik Chr.d.X. en anden gaffelrigget isbåd, "Kretora", med næsten samme mål som X- et til sæsonen 1923-24.

Sejlervenner

I tidens ånd var det ikke jævne mennesker, som dyrkede isbådsejladser. Derfor sås en række notabiliteter i kredsen omkring Chr. d. X.: Bagermester Valdemar Nielsen, admiral Cold, KDY, formand Vett og mange andre, som ikke er kendt i dag.
Det var først i slutningen af 30-erne at almindelige folk som fiskerne i Gershøj og folk andre steder ved Roskilde fjord, begyndte at bygge isbåde selv og dyrke sporten.

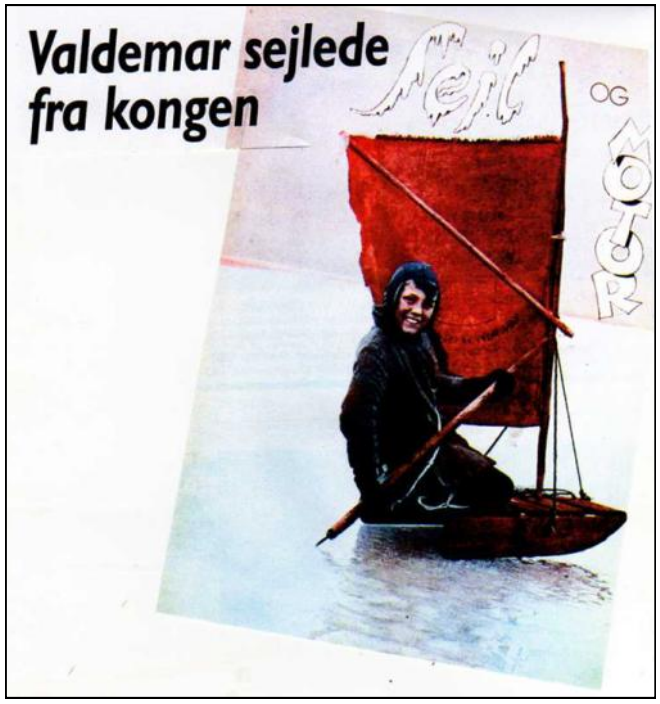

Valdemar Jensen på sin første isbåd i 1940, Foto fra Sejl og Motor

Kongen på Gershøj Kro

"Gershøj Kro har været en af Danmarks mest berømte – i hvert fald i første halvdel af 1900-tallet. De gyldne dage da kong Chr. d. X. strøg over fjorden fra Roskilde til Gershøj i isbåd, fulgt af prominente københavnere, var gode tider for kroen. Og de dejlige ål gav kroen et godt ry!"
Sådan skrev Roskilde Tidende i en stort opsat artikel om Gershøj Kro den 11.2.75
Overskriften var: *"Nu går det fremad for Gershøj Kro"*. Som illustration brugte man det berømte foto fra 1941, hvor man ser kongen i lys vinterpels uden for "Gershøj Kro" omgivet af sine håndgangne mænd. På væggen ses rigsvåbenet, som symbol på at kroen engang havde været Kongelig Privilegeret. – Men den ordning blev ophævet i 1912, så udsmykningen er faktisk gået over i historie for hundrede år siden.

Jævne isbådsejlere fra Gershøj

Efter kongens debut som isbådsejler i 1924 noterede pressen, at det (endnu) var en sport for de velbjergede. Bådene var store og dyre. Det ændrede sig dog snart.

Chr. d. X. foran Gershøj Kro 1941. Ill. fra bogen "Kongen som vi kender ham" forfattet af Kai Berg Madsen. 1944.

Ved en samtale med kromand Andersens datter, Anni Kruse Andersen (født 1919) i år 2000, fortalte hun mig, at allerede i 30-erne var der flere i Gershøj, som dyrkede sporten. Selv havde hun kørt meget på isbåd med fisker Gunner Kalleshave.

Men også fisker Valdemar Jensen og medlemmer af familien Winther Christensen var tidligt ude i hjemmebyggede isbåde.

Aviserne var dog mest optaget af kongens sejladser. Men ved en bestemt lejlighed afslørede "Roskilde Tidende" i 1978, *"at adskillige gamle fiskere havde været med kongen og hans følge på disse ture".*

Valdemar Jensens gamle isbåd fra 1947 bemandet med sønnerne Bjørn og Henrik, fotograferet i 2011 af Niels Winter.

Kongen spiste ikke ål på kroen

Fru kromand Geertsen, som var på Gershøj Kro i 30erne og begyndelsen af 40erne, berettede engang for Søren "Kromand" Hansen, at Chr. d. X. fik bragt en madpakke af hoffets chauffør, hver gang han kom til Gershøj Kro. Angiveligt frygtede kongen fremmede bakterier. Hvis de friske sønner Frederik og Knud var med, blev de sendt i køkkenet, hvis de skulle nyde en pilsner. Selv klarede kongen madpakken med en kande the fra kroen.

DN-båden fra Amerika

Desværre faldt Chr. d. X. med hesten i 1942, og så var det slut for ham med at sejle isbåd. Han døde i 1947 (77 år

gammel).

Også Chr.d.X.s barnebarn Dronning Margrethe har sejlet en del isbåd i sine yngre dage i en moderne båd af typen DN, især på Arresø og Esrom Sø. I øvrigt var Dr. Margrethe medlem af DN-klubben indtil 1997. Majestætens isbåd blev derefter doneret til Dansk Lystbådsmuseum på Valdemar Slot.

Men sporten var kommet for at blive. Fra 2. Verdenskrig og frem til i dag har der været sejlet meget i isbåd.

I Gershøj er der en fast gruppe, som stiller, når isen kan bære.

Hvornår kan isen så bære? Politi og kommune siger, at isen skal være 13 cm. tyk. Men med årene er politiet blevet mere fleksibelt. Her i januar 2013 så man, at politi med helikopter og megafon forsøgte at jage gående iland ved Roskilde. Isen var omkring 13 cm. tyk. Samtidig suste isbådene rundt om fodgængerne uantastet af politiet, som nu mener, at isbådenes tre meder fordeler vægten på en mere sikker måde end fodgængernes fødder.

På Roskilde Fjord er det nu den lille, men hurtige (100 km. i timen) isbåd af typen DN, der dominerer. Nogle af dem udstyret med mast af kulfiber.

Typen er kommet fra USA i 1936, hvor dagbladet *Detroit News* det år udskrev en konkurrence om, hvem der kunne konstruere en en-type båd til kapsejlads. Det er altså avisens initialer, vi ser på de mange både ved kapsejladser på Arresø og Roskilde Fjord.

Sejler omkom ved Gershøj

I 1997 var der i februar måned god is til sejlads. Sjællandsmesterskaberne var henlagt til Gershøj, og DN- standeren smældede i den friske vind foran kroen. Et felt på 30 både sejlede ud på ruten, men ved det fjerneste mærke var der en af bådene, som fortsatte lige ud, til den løb på land. Det var den rutinerede sejler Erling Jensen i D90, som havde fået en blodprop og var nærmest død på stedet.

Min nabo læge Poul Erik Folke kørte ud på isen sammen med pilot Johny Dam på motorcykel for at yde første-

DN-både klar til start ved Sjællandsmesterskaber i 2011. Foto NielsWinther

DN standeren i Gershøj. Foto KJR

hjælp. Men alt var forgæves. Erling Jensen var afgået ved døden midt i udøvelsen af sin bedste fritidsinteresse.

Over alle grænser

Forbavsende nok fik Gershøj besøg af tyske isbådsejlere i den mærkværdige vinter 2010-2011, hvor fjorden var frosset til to gange. Åbenbart havde man også i Tyskland problemer med masser af sne det år, og turen gik så til Gershøj for at få kåret en mester.

Nogle gange må danskerne en tur til Sverige for at få afviklet deres mesterskaber.

2013 – en kort sæson?

Nu skal man jo være forsigtig med at skrive historien på forhånd. Men i en skrivende stund medio februar 2013 har der kun været 4 dage med is på Roskilde Fjord. Og intet tyder på, at der kommer flere. Men, men i 1979 og 87 kom isbryderne først i havn ind i april måned. Så vi må se?

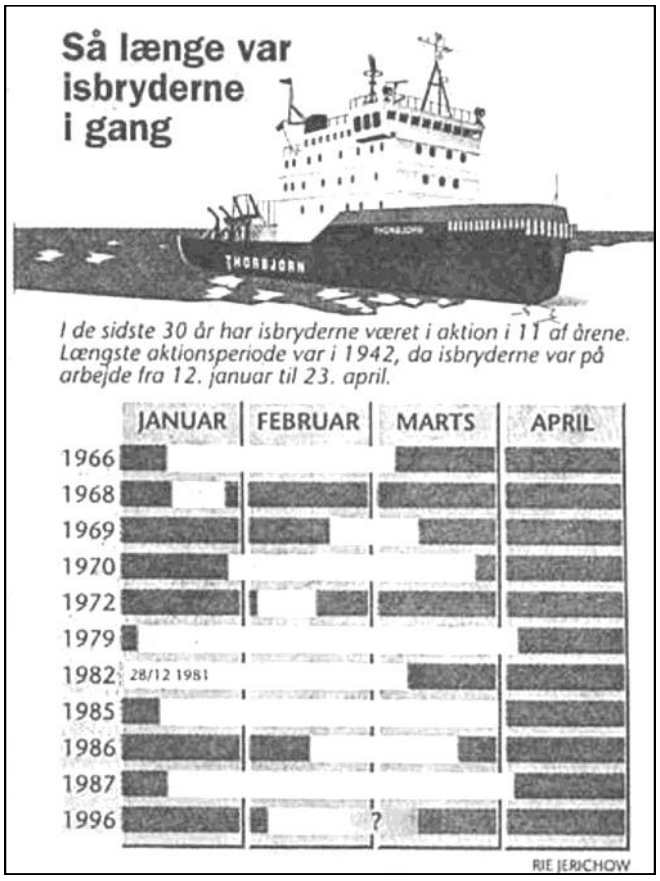

Så længe var isbryderne i gang, skrev Politiken i 1996. Siden har de ikke været ude, og nu skal de sælges. Er det klimaforandringerne, som er på vej?

Niels Winter Christensen ved sin konkurrence-båd D 178. Foto i privat eje

Kilder:

Kongen som vi kender ham. Kai Berg Madsen 1944

Avisartikler, Dagbladet og Roskilde Tidende 1975 - 2013 Fjordboliv, Thomas Højrup, Nationalmuseet 1980

Isjagtsegling, årsskrift for Isseglarförbundet 1991 -1996

Gershøj Kro, træk af kroens og beværterlivets hist. K-J.Rubæk 2000

Særlige oplysninger: Niels Winther Christensen og Henrik Stegler 2013

Annonce

AKUT-JOB på TADRE MØLLE

Vi har i forvejen nogle meget dygtige senior-håndværkere, men - - -
vi søger mange flere medarbejdere til

1. restaureringen af MARIES HUS og
2. vedligehold af udendørs arealer.

Vi tilbyder beskidt (ikke "sort") arbejde – men meningsfyldt!
Vi tilbyder ingen løn – kun beskedne frynsegoder!
Vi tilbyder selvvalgte arbejdstider!
Vi tilbyder gode arbejdskolleger, god kaffe og tørre kiks!

Særlige kvalifikationer kræves ikke!

Kan du holde i den rigtige ende af en hammer, svinge en pensel, lægge mursten på den rigtige måde eller køre en trillebør?

Til vedligehold af "Trampestierne" og andre udendørs-arealer har vi brug for "sav"-førere, græs-slåmaskine-chauffører, grus-spredere og vedlige-holdere af diverse redskaber.

Har du lysten til at indgå i ovenstående samarbejde med andre frivillige, vil du være selvskreven og kærkommen hjælp på møllen!

Henvendelse kan ske direkte på møllen eller til
TMV – Tadre Mølles Venner info@tadremoellesvenner.dk

EN MINDERUNE OM STOR-ASKEN PÅ ALLERSLEV KIRKEGÅRD

Af Hans-Ole Hansen, Allerslev

Den sidste af de to meget gamle og store asketræer i østsiden af Allerslev Kirkes gamle kirkegård blev i de første dage af oktober 2012 fældet. Træets "hjerte" - det vil sige der, hvor forgreningen begyndte - var desværre fuld af råd, så træet fremover ville være til fare. Askens død skyldes ælde og ikke den nytilkomne træsygdom asketoptørre. Forunderligt er det at se den firlængede "Bygården" nær op til stedet og komme på den tanke, at dele af den gård næppe er meget yngre og har været i brug, alt mens asketræet voksede sig så stort.

Martin A. Hansens tidlige fortolkning af Allerslev Kirke med de store aske.

Da mine forældre, Vera og Martin A. Hansen i 1950 kom til Allerslev, blev det fortalt om de to gamle asketræer, at

Her stod den gamle ask- indtil 2012

Askens stub med optællingsmærker den 17. oktober 2012

i et af dem havde man hængt et par svenske soldater - det kunne være på gøngehøvdingens tid 1658. Med en vis ærefrygt passerede man derfor siden hen kæmpestammerne på vej til sine forældres gravsted oppe ved kirkens kor.

Hvad var derfor mere naturligt end at forsøge at fastslå denne trækæmpes alder ved at tælle årringene på den 1,90 meter brede stub. Resultatet blev 280 år med en lille usikkerhed til den ene eller den anden side. Optællingen foregik så nøje, det lader sig gøre uden videnskabeligt udstyr. Det vil sige, at asken blev plantet eller spirede af et frø faldet for knap 300 år siden. På fotoet er nogle vigtige, danmarkshistoriske begivenheder afmærket med små faner. (1) er Danmarks befrielsesår 1945 - et godt stykke inde på fladen. (2) er 1. Verdenskrigs afslutning 1918. (3) er Krigen 1864, hvor årringene ligger tæt i nogle årtier efter, mon på grund af kolde år ? og (4) grundlovsåret 1849. (5) viser Danmarks afståelse af Norge i 1814 efter englandskrigene 1801 og 1807 - 14. (6) er året 1788 for stavnsbåndets ophævelse og (7) et lokalt mærke, nemlig Ledreborgs fornyelse 1740 - 45. (8) viser stavnsbåndets indførelse 1733, hvor den unge ask har stået og svajet for vinden ca. 15 år gammel! Man kan derfor umuligt have hængt en svensker, i hvert fald ikke i dette træ.

I Lejre Kommune har vi mange af disse

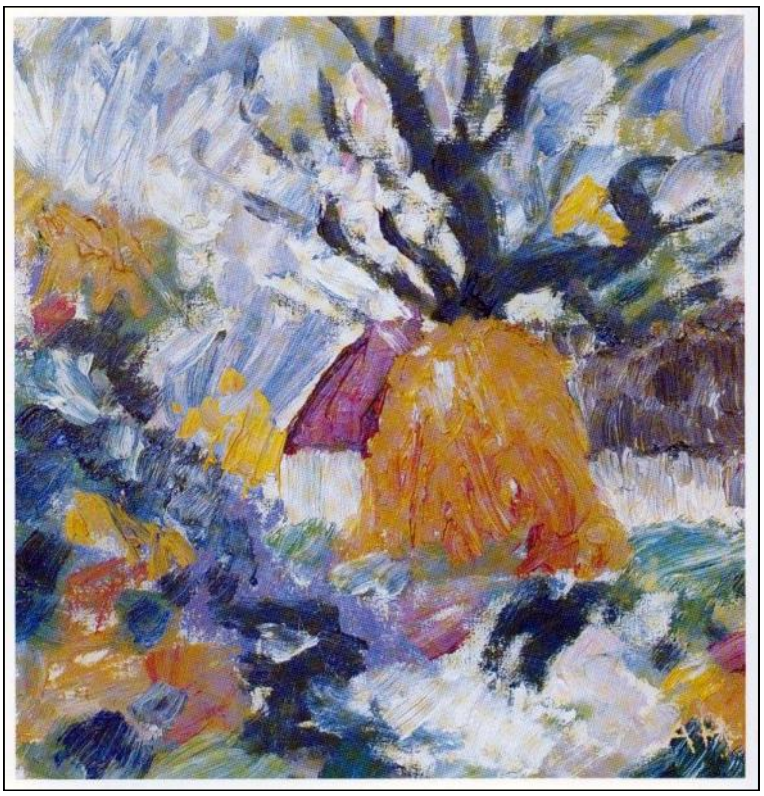

Martin A. Hansen motiv fra 1950-51 af Munkedamgårdens tun-ask med kornstak i forgrunden.

stor-træer. Også asketræer, som nu er dødeligt truet af en aggressiv svampesygdom fra Polen, asketoptørre, der har spredt sig til store dele af Europa, måske i en muteret form. En anden, ærværdig "tuntræs-ask" i Allerslev står ved Munkedamsgården, omgivet af mange nok så velvoksne efterkommere. Denne vel 120 - 150-årige ask lider nu af fremskreden asketoptørre og vil om et par år skulle fældes. Flere generationer på gården har passet på dette smukke træ, hvis krone bringer tankerne hen på den nordiske mytologis Ask Yggdrasil. Ikke længe efter indflytningen malede Martin A. Hansen denne ask og kornstakken i Laura og Viggo Frandsens tid. Det gode naboskab gjorde, at maleriet nu er i Nanna Gade Frandsens eje. Opmærksomheden er i vor kommune rettet mod oldtidsminderne, historiske bygningsmiljøer og unikke naturområder. En samlet, beskrivende registrering af de mange store træer og lidt af deres historie falder naturligt ind under denne varme interesse for værdier, der vil bære langt ud i fremtiden.

De store asketræer var i fortiden ikke kun gavntræer - det bedste redskabsskaft og de bedste slædemeder blev lavet af asketræ, og træets blade i tørret stand er glimrende som foder til husdyrene - men var også gårds- eller tuntræer. Træer, der for alt i verden ikke måtte fældes, for så gik gården eller landsbyen til. Slægtled efter slægtled færdedes under dette nærmest hellige træs krone med det finnede, lysåbne bladhang. Vi kan roligt sige i tusinder af år siden bondestenalderens landnam for 6.000 år siden. Asketræet er et uundværligt, nordisk kulturtræ, og forsvinder asketræerne, sådan som det er sket med elmetræerne, bliver det ganske vanskeligt at levendegøre histo-

rien for fremtidens børn, fx i "Sagnlandet" her i Lejre. Specielt sikre dem oplevelsen af virkeligt store, gamle kæmper på 2 - 300 år!

Men sygdommen asketoptørre marcherer nådesløst frem i vore skove, parker pg bymiljøer. Nye trusler mod vore bøgetræer og egetræer rapporteres på vej. Globalisering og klimaændring er hovedårsagerne. Lad nu det være til fremtiden. Det man håber på er, at enkelte asketræer - som enkelte elmetræer har vist det - vil være resistente over for svampeformen, der er vindbåren og derfor umulig at hindre. Fælder man pludselig alle asketræer her i landet, fælder man også redningen: Fremtidens aske, der er modstandsdygtige over for sygdommen. Så derfor - gå forstandigt frem!

I sin berømte novelle "Manden fra jorden" slutter Martin A. Hansen (1909 - 1955) med at lade hovedpersonen, der i sin kamp med manden fra jorden nu af modstanderen er trukket ned i den og som sin sidste sansning ser et asketræ over sig, sige: "Gro vel, lille Ask". Det tænkte man ofte på, dengang den først fældede, kæmpeask stod og ludede sin krone ind over hans grav ved Allerslev Kirke. Lad os håbe, at vore asketræer - nogle i alt fald - vil gro vel i fremtiden.

Pietetsfuldt bevaret stort asketræ, bevaret ved Munkedamsgården som gårdstræ eller - i ældre tider - tuntræ. Nu kraftigt angrebet af sygdommen asketoptørre.

Desværre blev den historiske stub efter den gamle ask - sikkert i bedste mening - fræset bort vinteren 2012 – 13.

Et lille fortidsminde gik derved tabt.

VIL ERIK MADSEN BLIVE REHABILITERET?

KOM NEANDERTALERNE TIL DANMARK? eller HVORFOR BLIVER DE DOG VED AT SPØRGE?

Af Bent Gottfredsen

Kom neandertalerne til Danmark?

Spørgsmålet kan læses i stort opsatte og rigt illustrerede artikler i mange aviser for tiden. Årsagen er, at de såkaldte Hollerup-knogler, som blev anset for et rimeligt godt bevis for neandertalernes tilstedeværelse, nok alligevel ikke blev knækket af mennesker.

Derfor skal et nyt ph.d. projekt ved Trine Kellberg Nielsen afklare spørgsmålet èn gang for alle.

Var de her i landet i Eemtiden eller måske endda før?

Projektet virker som beskrevet seriøst og sobert uden forudfattede meninger.

Det store håb er at finde tydeligt forarbejdede redskaber i uforstyrret jord "in situ", i lag der klart kan dateres.

I den forbindelse vil man endda tage kontakt til geologerne.

Det lyder godt, for trods arkæologernes skepsis *"har der aldrig fra geologisk side været sat spørgsmålstegn ved hans (Erik Madsens) resultater"* ved Ejby. De kan tvært om *"regnes som etablerede kendsgerninger").*

Docent Niels Schrøder Roskilde Universitet i Arkæologi for Alle maj 2000.

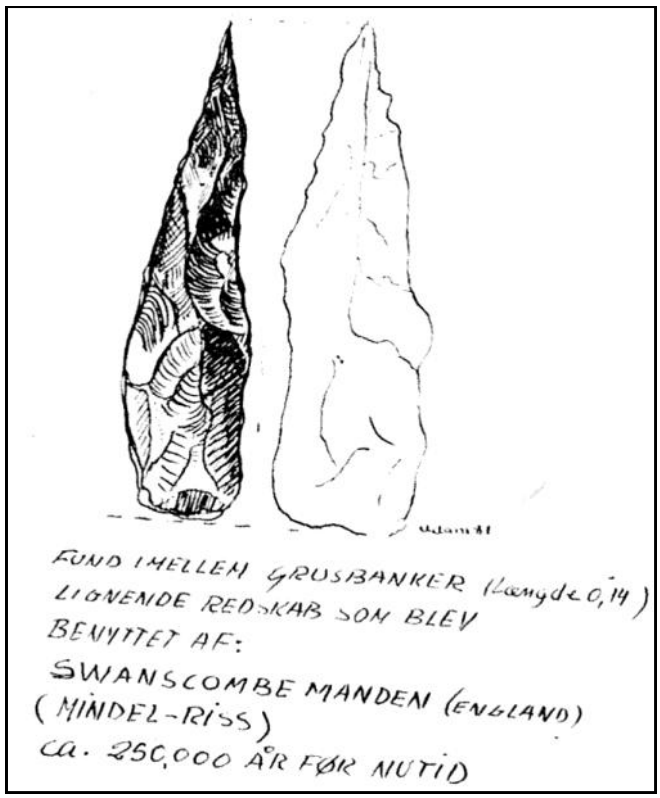

Hvorfor bliver de dog ved at spørge?

Det spørgsmål stillede jeg for nogen tid siden til en arkæolog, som jeg har den største respekt for.

Svaret var, at der desværre aldrig var fundet noget "in situ", og sekundære fund beviste intet.

Kendte han Madsens fund fra Ejby? Joh, han havde da hørt om dem, og det var da ærgerligt, at Madsen ikke havde fundet noget "in situ". Så kom der næsten julelys i øjnene på den rare mand. Det kunne være rigtig spændende at foretage en ny udgravning deroppe og prøve at finde noget "in situ" og så med moderne dateringsmetoder.

Det var et klart svar!

Arkæologen/ arkæologerne vidste/ ved ikke, at Madsen netop gjorde tre fund "in situ". De blev endda skriftligt bekræftet af en af dansk arkæologis helt store personligheder, den nu afdøde professor og rigsantikvar P V Glob i hans Danske Oldtidsminder: *"Flintsagerne, der er fundet dels i gruslag på en godt ti meter høj skrænt ud mod Isefjorden ved Ejby Bro sammen med muslingeskaller, dels i havstokken neden for skrænten, tilhører snarest begyndelsen af næstsidste mellemistid. De er meget primitivt tilhuggede og bringer 400.000-årige engelske fund i erindring."*

Arkæologen vidste heller ikke, at Roskilde Universitets geologer allerede havde foretaget en ny udgravning på stedet, som er en uforstyrret strandbred i 10 meters højde mellem to morænelag, og med moderne metoder fået bekræftet dateringen til Eemtid ved luminicensdatering på Risø samt ved pollenanalyser på Roskilde Universitet.

Navnet P V Glob bragte nogle over 40 år gamle erindringer fra samtaler med vor lokale amatørarkæolog Ejnar Adam i erindring. Jeg havde også fået nogle tegninger og lidt notater af ham dengang.

Ejnar havde jo fortalt, at han adskillige gange havde færdedes ved Madsens udgravninger og i havstokken sammen med Glob, som havde vist stor interesse for fundene. Glob havde sagt. *"Ja, jeg tror sgu på det, men de andre---"*

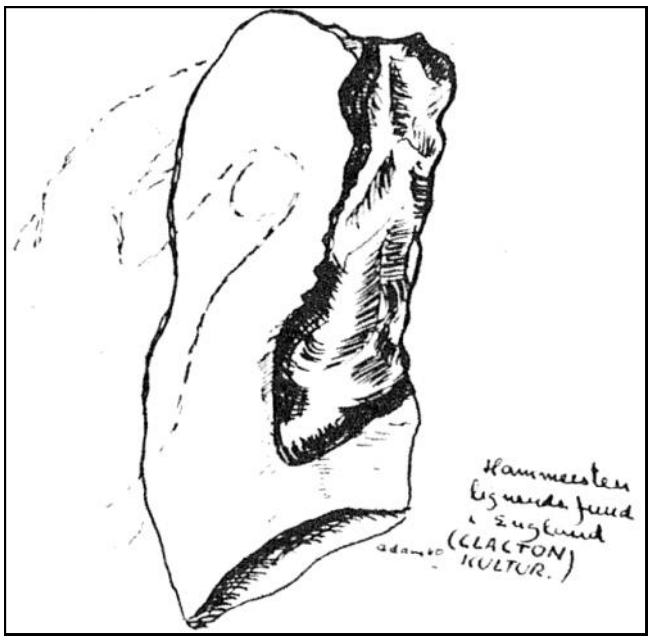

Jeg fandt tegninger og notater frem. De bringes her. Teksterne er Ejnar Adams notater efter P V Glob.

Jeg spørger nu mig selv med Anette-Ton Petersen: "*Hvem bestemmer, hvad der i sidste ende anerkendes?"* Det var i hvert fald ikke rigsantikvaren, der bestemte dette på Nationalmuseet.

Videnskabshistorie er også historie. Nationalmuseet i 60'erne og 70'erne var måske et emne for et andet Ph.d. projekt?

Der henvises til Lethrica for oktober 2010 og april 2011.

Hele Niels Schrødres artikel kan ses på EHF's hjemmeside. Her findes også billeder af Erik Madsens fund.

RENOVERINGEN AF TADRE MØLLE FØRT TIL ENDE

Af Kurt Olsen

Året 2012 har været et specielt år for Tadre Mølle, fordi møllelængen blev renoveret. Arbejdet tog sin begyndelse i efteråret 2011 og nåede næsten at blive færdigt ved udgangen af 2012. Kun småting resterer, men de vil blive udført, så snart vinteren har sluppet sit tag.

Renoveringen blev mulig, fordi Naturstyrelsen i foråret 2011 bevilgede 2,6 mio kr. til istandsættelse af mølle og lade. Mellem møllen og laden ligger en vognport. Den nævnes ikke i Naturstyrelsens oplæg, men den indgik naturligt i istandsættelsen, så det var hele den lange bygning med undtagelse af cafeen i vestenden, der blev renoveret. Vi, møllevennerne, omtaler ofte laden som loen.

Tækkemanden højt på strå

Ladens loft er blevet fuldstændig ændret

Resultatet af renoveringen er blevet meget tilfredsstillende. Den besøgende vil straks se en tydelig forandring, idet det nye stråtag springer i øjnene, og går man ind i selve møllen, vil man sikkert lægge mærke til et par stolper, der er sat op til forøget afstivning af bygningen.

Tydeligst fremstår renoveringsarbejdet i laden, som arealmæssigt udgør den største del af længen. Her er stort set kun ydervæggene uforandrede. Man har fået et frit kig op til loftet, hvor næsten alt er blevet fornyet, man har fået et nyt gulv af mursten, og man føler sig uvilkårligt godt tilpas i rummet

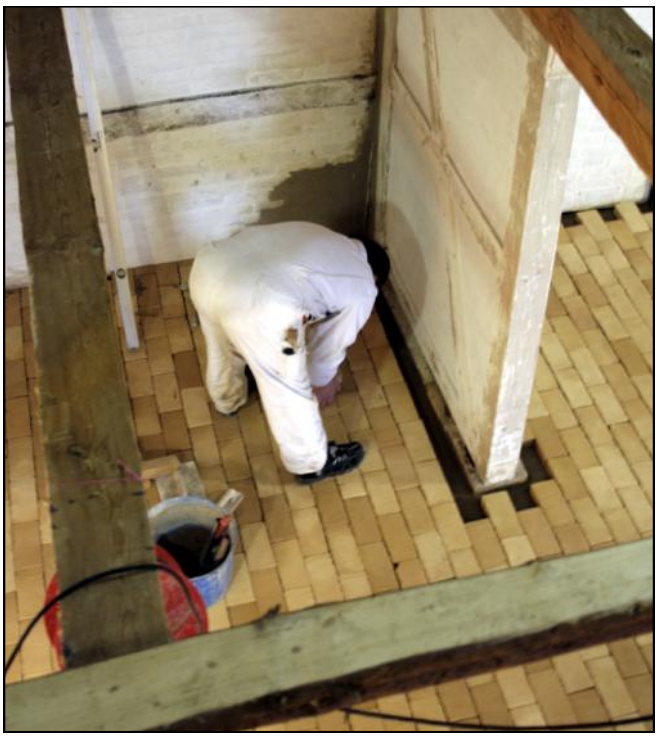

Ladegulvet

og kan måske falde i staver over det nye look. Det nye gulv er ikke blot smukt, det er også behageligt at gå på og en klar forbedring i forhold til det gamle ujævne jordgulv. Det vil ikke bare møllevennerne, men også gæster, der vil se den nye udstilling, som Søren Moses er ved at lægge sidste hånd på, drage fordel af. Laden vil altså fremover igen være et udstillingsrum.

Vognporten, der gemmer sig bag den sorte port, har også fået gulvet renoveret. Det er blevet sænket, hvorved man er kommet ned til rødderne fra den store kastanje. Man har besluttet at bevare en rodstump synlig. Den er placeret lige inden for porten og vil være til gene for folk, der færdes her, men gåen og kommen her er meget begrænset, da det til daglig kun er møllens folk, der har adgang. Ved kilde- og julemarkedet, hvor gæsterne benytter vognporten, kan det være et problem. Forhåbentlig vil de lægge mærke til den nye trappe, der er sat op. Den er mere end et enkelt blik værd.

I selve møllen træder kastanjens rødder meget tydeligt frem. Man kan følge dem over flere meter. Disse rødder har budt på store problemer for de håndværkere, der arbejdede med kastanjens redning,. Kastanjen er Tadre Mølles vartegn, fordi den er gammel, stor og tilmed fredet, men den er i grunden en generende nabo for møllen, da den er en levende organisme, der påvirker bygningen. Da renoveringen af møllen blev en realitet, blev spørgsmålet om kastanjens situation et varmt emne. Den første beslutning var, at den måtte

Renovering af gulvet i den gamle vognport. Rodstumpen, der omtales i artiklen, forrest til venstre

Indsatsen for at understøtte selve møllehuset var en teknisk bedrift

fældes, hvilket alle var meget kede af. Derfor øjnede man håb, da firmaet Sitas, der har specialiseret sig i behandling af store træer, gik ind i sagen med en redningsplan, som gik ud på at banke nogle jernankre lodret ned i jorden både uden for og inden for møllen og forbinde dem vandret under fodremmen, dvs. muren. Bygningen hviler altså dette sted på denne konstruktion, som imidlertid er skjult. Håndværkerne fandt ved gravearbejdet et rodnet så kompakt og indfiltret, at de næsten, men også kun næsten, tabte modet. Tonny Jespersen fra Sitas kunne imidlertid ikke hjælpe dem meget: ingen rødder over en fingers tykkelse måtte skæres over. Dette nok mest spektakulære arbejde blev imidlertid udført til alles tilfredshed, og derfor kan vi stadig glæde os over kastanjen.

Alle håndværkerne har udført et prisværdigt arbejde, og da bygningen er fredet, har man fulgt de gamle forskrifter i både materialer og håndværksmæssig udførelse. Det har været spændende at følge.

Al den byggeaktivitet har naturligvis sat sit præg på møllevennernes arbejde. Selve møllekværnen har været skilt ad og har derfor ikke kunnet bruges, og derved var selve livsnerven på Tadre Mølle sat ud af kraft. Derfor var det med spænding, møllevennerne for et år siden så sæsonen 2012 i møde. De besluttede at holde åbent alle weekender i juli og alle søndage i august, og der kom da en del gæster, men langt fra så mange, som vi er vant til at se.

En vandmølle fungerer ikke uden vand. Derfor besluttede Kulturstyrelsen af frede vandsystemet fra Tadrebækken til vandhjulet for at sikre vand til møllen. Under udredningen af ejerforholdene viste det sig til alles overraskelse, at dele af kanalen og dammen tilhørte Taderød Skov. Efter forhandling mellem Naturstyrelsen og skoven nåede man i juni frem til en ordning, der sikrer, at hele vandsystemet fremover tilhører Tadre Mølle.

BAYERS BILLEDER

Af Olav Sejerøe

Banen mellem Roskilde og Kalundborg (Kalundborgbanen) blev indviet den 30 december 1874 som en ensporet bane.

På Bayers billede fra 1876 ser man folk på stien til Ledreborg. Stien krydsede jernbanen lidt øst for den senere opførte Nonnebro.

På billedet fra 2012 ses toget på omtrent samme sted som toget på billedet fra 1876. Banen er endnu ensporet. Træer og buske på banens sydside er ryddet, og der er anlagt en arbejdsvej syd for banen. Man er i gang med at lave Kalundborgbanen tosporet, efter at den har eksisteret i 137 år.

SAGN OG MYTER FRA LEJREEGNEN

KONG VOLMERS VILDE RIDT

Frit gendigtet af Karin Gottfredsen

På Sjølunds fagre sletter
ved Østersøens bred,
hvor skoven kranse fletter
om engens blomsterbed,
hvor sølverkilden glider
nu ved ruinens fod,
dér stolt i gamle tider
en kongebolig stod.

I borgens gyldne sale
sig rørte muntert liv,
der hørtes skæmtsom tale
og lystigt tidsfordriv.
Kong Valdemar dér bygged
så fast sit kongehus,
som det hans liv betrygged,
til verden sank i grus.

Med lystig jægerskare
på hviden ganger fløj
den konge tit til fare
hen over stub og høj;
men i den raske glæde
ved jægerhornets klang
de glemte tit at bede
og høre messesang.

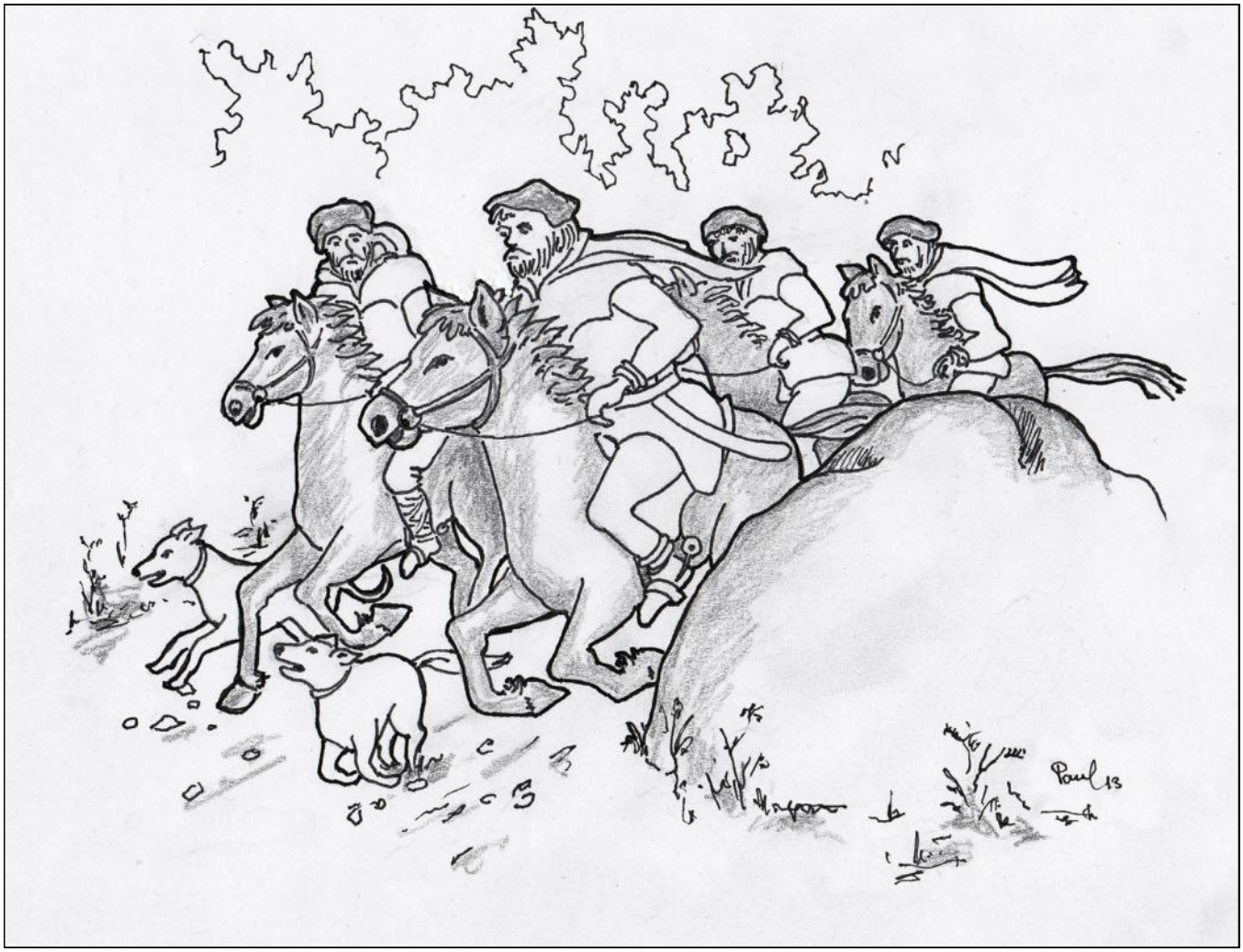

Ill. Poul Holst Jespersen

Der var engang – for meget længe siden – hvor den danske Kong Volmer lod bygge sin kongebolig på øen i Gurre Sø.
Her var hans fristed, her elskede han at være midt i det blide og smukke nordsjællandske skovland. Her i det idylliske smørhul med blomstrende enge og blå søer levede han sit liv med elskerinden Tove.
Det var ikke nogen kysk og kedelig tilværelse, der udspillede sig på borgen.
Kong Volmer holdt livligt hof, og "jomfru" Tove var ham til romantisk glæde.
Desuden var skov og eng de oplagte rammer for endnu én af kongens lidenskaber: Jagt!
Gurre var i den grad stedet for den elskov, fest og jagt, som han forsødede sit liv med ind imellem krig og politiske gøremål. Han forsagede ikke verdens glæder.
Her, langt fra det bastante og udsat beliggende Vordingborg, kunne han trække vejret frit uden snærende religiøse bånd og Dronning Helvigs fromme ånd: "Lad kun Gud beholde sit Himmerige, når jeg må beholde mit Gurre!"
Sådan var det i adskillige år, indtil ulykken indtraf. En dag, hvor Tove var i bad, opstod der pludselig brand i badstuen. Den stakkels kvinde nåede ikke ud og indebrændte – til stor sorg for Kong Volmer, der havde svært ved at komme sig over tabet af sin elskede Tove.
Kort tid efter branden lod dronningen sig optage i Esrum Kloster.
Havde hun en finger med i spillet?
Hævnede hun sig på den måde på ægtemanden og hans frille?
Volmers verden "sank i grus", og han døde nogle år senere på sit elskede Gurre.

- I muld for længe siden
kong Valdemar er lagt,
men sælsomt gennem tiden
går sagnet om hans jagt.
Tit korser arme bonde
sig end på natlig sti,
hvor jægere og hunde
ham suse vildt forbi.

Som straf for sit ugudelige og udsvævende levned dømtes den døde konge til – på "de evige jagtmarker" – hver fuldmåne at tage turen mellem Gurre og Gåsetårn på sin hvide hest og her jage skræk og gru i enhver, der færdedes ude om natten – som påmindelse om, hvordan det går, når man ikke lever fromt. Det er slemt med Kong Volmer selv, men når så følget af jægere og hunde i vild og larmende galop fa-

rer forbi, må selv den mest gudfrygtige bonde korse sig.

Valdemar (Volmer) IV blev konge i 1340.
Han samlede og befriede Danmark efter pantsætningen til Holstenerne.
Han citeres for - hver gang den problematiske samling gik i hårdknude - at udtale: "I morgen er der atter en dag"! Heraf tilnavnet "Atterdag".
Han besatte senere Gotland, hvor han foretog en frygtelig massakre på indbyggerne foran Visbys mure. Her blev tilnavnet "Den onde"!
Han tvang byens indbyggere til at bryde et hul i muren på dette sted – i dag ligger her supermarkedet "Atterdag".
Til Valdemar IVs navn knyttes udbygninger af især Vordingborg med Gåsetårnet og Gurre Slot i henholdsvis Syd - og Nordsjælland
Han opholdt sig meget begge steder. I Vordingborg nok af politiske grunde og på Gurre – efter sigende – fordi det var her, han havde sin frille, Tove.
Kongen døde på Gurre i 1375. Det var efter, Dronning Helvig for længst havde ladet Tove indebrænde i badstuen (fortælles der), og hun selv efterfølgende gik i kloster.

Den gamle kongevej "Valdemarsvejen" ved Skjoldenæsholm er lokaliteten, hvor "Kong Volmers vilde ridt" kan opleves – den lige vej mellem Gurre og Vordingborg. Her ligger Valdemarstenen lidt vest for Ravnsholte. Kongen kendte vejen, fra da han erobrede Gammel Skjoldenæs fra den holstenske greve Johan den Milde, som efter sigende skulle have været værre end broderen Gert den Kullede (skaldede).

B.S. Ingemann skrev "På Sjølunds fagre sletter" i 1826
Niels W. Gade satte digtet i musik 1838
I Næstved Kirke findes et kalkmaleri af Valdemar Atterdag.

Valdemar Atterdag gengivet på et kalkmaleri, der blev malet kort efter hans død i Sankt Peders Kirke i Næstved. Det blev overkalket, men genopdaget i slutningen af 1800-tallet.

UDSTILLINGEN "HISTORIEN OM GEVNINGE"

Af Vivian Møller, Gevninge Bylaug

Udstillingen i Gevninge Beboerhus/ Bibliotek, som forløb over 29 dage i november- december, hvoraf der var åbent for publikum i 17 dage, blev en succes. Vi havde 420 besøgende, og alene til åbningen var der 103 gæster. Halvdelen af disse havde taget imod tilbuddet om en omvisning på Dyrlægegården.

De 17 åbningsdage var inkl. 5 søndagsarrangementer.

Udstillingen var oprindeligt kommet i stand, fordi Gevninge Bylaug ønskede at markere 100 året for Christian Tobiassens død. Undervejs blev man enige om, at udstillingen ikke alene skulle handle om Tobiassens, men også om Gevninges historie.

Der blev nedsat en arbejdsgruppe bestående af Bente Trane, Gunvor Møller og Anne Bengtsson fra Lejre arkiverne og bibliotekerne samt Lisbeth Rønnow og Vivian Møller fra Gevninge Bylaug.

Udstillingen kom til at bestå af plancher med fotografier og emnehæfter, ligesom der var mulighed for at se bl.a. Chr. Tobiassens originale Gevningebog og Stambog over slægten Tobiassen.

Omvisning på dyrlægegården

Åbningsdagen.

Man begyndte med en vandretur til Dyrlægegården, hvor Lisbeth Rønnow fortalte om gården, og hvor man dels vandrede rundt i den store have og dels beså længerne.

Derefter gik turen tilbage til Beboerhuset, hvor kulturudvalgsformand Lena Holm Jensen holdt åbningstalen, hvorefter der blev serveret kaffe og kage og Rosmus spillede musik fra Tobiassens nodebog.

Rosmus spillede til kaffen

Trællerupskolens dag.

Trællerupskolens 6. klasser havde fået stillet en søndag til rådighed, hvor det udelukkende var dem, som stod for arrangementet. De havde haft emneuge i uge 45, hvor emnet var Gevninges historie. Og det var et fantastisk stykke arbejde, de havde lavet sammen med deres lærere Else Marie Scheibelein og John Hald. Og de havde ikke ligget på den lade side. En af eleverne, Amalie, havde malet to portrætter af Tobiassen efter et eksisterende maleri. Eleverne havde lavet en tidslinje, hvor man kunne følge Tobiassen liv fra fødsel til død, og et stort kort over Gevninge, hvor de forskellige bydele havde fået farver, som illustrerede den rækkefølge, de var opstået i. Eleverne stod også for en skattejagt, som især foregik i den gamle bydel. Der var mange deltagere, bl.a. elevernes forældre, der tog på skattejagt. Og nogle af dem kom tilbage og sagde, at der havde de aldrig været før til trods for, at de havde boet i Gevninge i mange år. Det er godt, børnene kan vise deres forældre byen! Som præmier i skattejagten havde biblioteket sponseret helt nye bøger, hvilket faldt i god jord.

Amalie ved sit maleri af Tobiassen. På planchen overfor ses øverst til højre foto af det oprindelige maleri. Under maleriet ligger Tobiassens tidslinje og til venstre for Amalie ses en del af kortet over Gevninge.

John Hald med sit elevorkester

Der havde sandelig også været tid til at danne et lille orkester, som blev ledet af deres lærer, John Hald, som også havde skrevet en Gevningesang til Bøhmerdans fra Tobiassens nodebog. Eleverne spillede, sang og dansede, og vi andre sang med og fik lært sangen.

Historier, sang og musik.

Vi havde et par søndage med lokal underholdning. En søndag fortalte Trine

Nogle af Tobiassens efterkommere med familie samlet i Gevninge

Lindhardt-Roux historier, og Ditte Larsen sang til. Begge er fra Gevninge. Denne dag havde vi også specielt besøg, idet fem tipoldebørn og to tiptipoldebørn med familie havde taget turen til Gevninge fra henholdsvis Jylland og Sejerø.

En anden søndag havde vi besøg af Poul Bjerager, som er nordisk mester i spillemandsmusik. Han fortalte om Tobiassens nodebog, og sammen med sin ven, Thomas Egelund, spillede han musik fra nodebogen.

Mindehøjtideligheden.

9. december var det 100 året for Tobiassens død. Vi samledes i snestorm til mindehøjtidelighed i Gevninge kirke, hvor præsten, Cecilie Schackinger, holdt en rigtig god mindetale.

Efter mindehøjtideligheden nedlagde Bylauget en krans på Tobiassens gravsted.

Hvad fik vi så ud af udstillingen?

Vi fik en god lokal presseomtale. Ved åbningen var redaktøren af bladet Landbrugsnyt, Ole G. Nielsen, til stede. Det resulterede i en artikel om Dyrlægegården i Landbrugsnyt den 4. december.

En formiddag havde vi inviteret de ældre Gevningeborgere på kaffe og kage. Det resulterede i en masse snak og historier.

Mange tidligere Gevninge borgere besøgte udstillingen. Det resulterede i ca. 100 "nye" gamle fotos fra Gevninge og omegn.

Opfordring til andre Bylaug.

Vi kan kun opfordre andre Bylaug til at skrive deres landsbys historie. Gevninge Bylaug går nu i gang med en

Tobiassens gravsted.

Gevningebog nr. 3 fra tiden efter 1900. Christian Tobiassen har jo skrevet om tiden før 1900. Skal vi have samlet kommunens historie, er det ude i landsbysamfundene det skal gøres. Og mon ikke der sidder nogle lokalhistorikere ude i landsbyerne, som har tid og lyst? Vil man have nogle hints, så se under artiklen "Der var engang i Gl. Lejre . . ."

Udstillingen på Lejre Museum.

Gevninge udstillingen vil i sommer blive vist på Lejre Museum. Den bliver omarbejdet lidt og har fået arbejdstitlen "En sjællandsk landsby".

Gevninge er en typisk landsby, som først havde en gribende udvikling og derefter hvad man næsten kan kalde en afvikling. En landsby, hvor der var mange butikker, posthus og bank, og hvor der nu stort set kun er Brugs og bager tilbage.

Udstillingen på Lejre Museum vil i forhold til den i Beboerhuset blive suppleret med Gevninges fortid og genstande fra Roskilde Museum.

Så kig ind i udstillingen og få idéer til din landsbys historie.

Foto: Lejre Arkiv og Gevninge Bylaug.

For hurtig kommunikation og for at spare jeres foreninger for penge, send venligst jeres mailadresser til:

Lejre: annilejre@email.dk

TMV: info@tadremoellesvenner.dk

Hvalsø: ole@gundested-camping.dk

LMF: philippebourbonparme@gmail.com

Bramsnæs: blf.bramsnaes@live.dk

Næste deadline for bidrag er 1. september 2013. Bidrag modtages gerne efter aftale med redaktionsudvalget.

LEJREBOGEN 2012

En anmeldelse af Bent Gottfredsen

Robert Dumong har på eget forlag udgivet det tredje eksemplar af LejreBogen.

Bogen er nu ved at finde en god form, og de mange før så irriterende småfejl er blevet betydeligt minimeret.

Emnerne afspejler som sædvanligt udgiverens meget alsidige engagementer og interesser.

Her skal vi holde os til det historiske, hvor der er meget godt læsestof.

Robert Dumong fortsætter med Sagnet om Beowulf som vanligt med Karsten Heisings herlige illustrationer.

Karl Frandsen og Jørgen Olsen giver et personligt billede af den radikale høvding Jørgen Jørgensen fra Bispegården.

Bente Trane og Hans Jørgen Lych Larsen giver en grundig skildring af Midtbanens historie – i sandhed en jernbanetragedie.

Olav Sejerøe fortæller den for de fleste ret ukendte historie om Allerslev Kloster.

Mange ved nok, at der har været kloster engang, men så heller ikke mere. Godt at få historien.

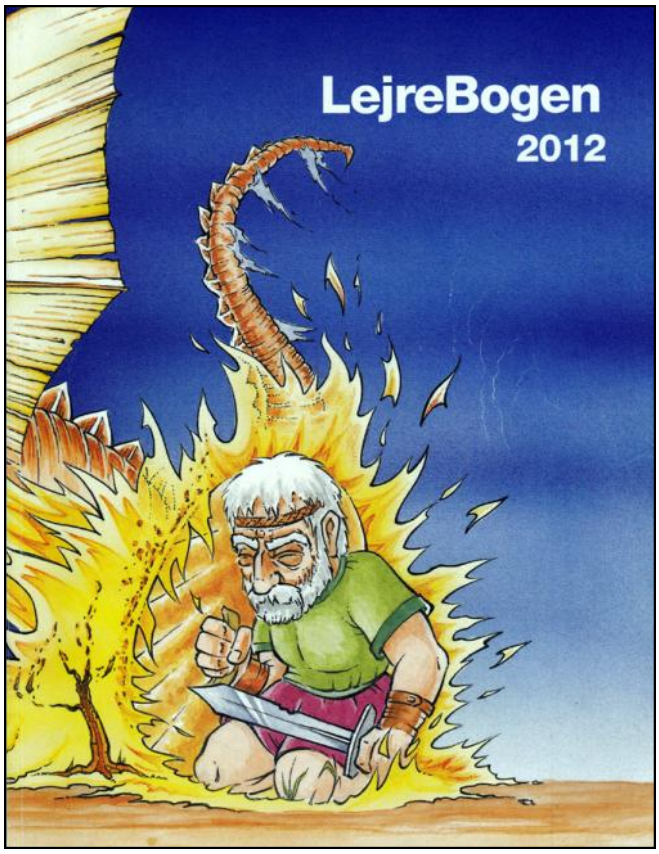

Flemming Damgaard Larsen skildrer meget tankevækkende Vintre Møller – et industrisamfund fra gamle dage.

Desuden berettes bl. a. om Kornerupgård, Ryegaard, Lille Karleby, Hvalsø Bio, Østergaard, sjællandske dialekter og Bent Gyldenkerne – en sognerådsformand uden for partierne.

Det kan anbefales at købe LejreBogen 2012.

NYT FRA FORENINGERNE

LEJRE HISTORISKE FORENING

Formand: Karl Frandsen, Hvalsøvej 23, Osager, 4320 Lejre, *tlf.* 46497483,
E-mail: karlfrandsen@dlgmail.dk
Hjemmeside: www.lejre-historiske-forening.dk

Generalforsamlingen

blev afholdt den 27. februar i Domus Felix.

Godt 60 personer var mødt op.

Formandens beretning kan læses på hjemmesiden.

Jørgen Olsen blev udnævnt til æresmedlem på generalforsamlingen.

Jørgen Olsen udnævnes til æresmedlem

Øvrige arrangementer i foreningen siden sidste nummer af Lethrica:

Tommy Olesen viste lysbilleder af de sidste to års fund på Lejreegnen.

Et foredrag om Danmarks Oldtid i Landskabet. Et projekt, der omfatter 100 særligt udvalgte områder i hele landet, der synliggøres for publikum, herunder Lejreegnen.

Derudover havde vi en del guidede vandringer i vores område.

Kommende arrangementer

Den 25. april klokken 19.00 i Felix. Borupholdets våbenmodtagelser 1943 – 1945

Jonna og John Brandt Helmersen vil fortælle om de mænd og kvinder fra Borup egnen, der satte livet på spil ved at modtage ca. 125 containere med våben og udstyr, kastet ned over skovene på Midtsjælland. Gruppen havde for-

bindelse med såvel Hvalsøgruppen og folk fra Osted. Foredraget bygger på beskrivelser fra gruppens leder Helmuth Barner og Stig Jensen, der styrede nedkastningerne over hele Sjælland.
Dette arrangement er med under Kulturdagene

Den 27 april klokken 13.00 fra parkeringspladsen ved Søvej i Hvalsø**.**

Oplev Lejre kommune i forårsdragt.

I en guidet bus vil vi køre rundt i kommunen og se og høre om specielt interessante steder. Vi vil også gøre holdt undervejs, bl.a. for at drikke kaffe.
Dette arrangement er under Lejre Kulturdage i samarbejde med de tre lokalhistoriske foreninger i kommunen.
Af hensyn til bussen er der tilmelding til Karl Frandsen, tlf. 46497483/ 30257483 eller e-mail: karlfrandsen@dlgmail.dk. Senest den 15. april
Deltagerbetaling er 40 kr. for voksne og 20 kr. for børn

Den 27. maj klokken 19.00 i Felix. Min baggrund og opvækst på Ledreborg

Carl Holstein – Ledreborg vil fortælle om sin opvækst på Ledreborg fra 1926 til 1944, hvor han forlod barndomshjemmet.
Samtidig vil Erwin Detreköy være til stede denne aften, hvor han gerne vil uddybe sine oplevelser, som han har beskrevet i bogen" Erindringer fra Lejreegnen"

Tirsdag den 4. juni. klokken 19.00 Besøg på Efterskolen Lindenborg i Borrevejle.

Forstander Kim Nissen vil vise os rundt og fortælle om skolen undervejs. Der serveres kaffe på et tidspunkt. Ingen tilmelding
Arrangør: De tre historiske foreninger.

Den 9. august klokken 8.30

Vores årlige udflugt går til Vordingborg og Gavnø ved Næstved

Vi skal se borgen ved Gåsetårnet og høre om deres planer om etablering af et nyt museum. På Gavnø skal vi se godset, haven og køre rundt i markerne. Tilmelding nødvendig.
Arrangør. Lejre Historiske Forening.

JØRGEN OLSEN UDNÆVNT TIL ÆRESMEDLEM I LEJRE HISTORISKE FORENING.

Jørgen Olsen sad ved siden af Knud Holstein ved kommunalbestyrelsens møder. Sidst i 1980-erne sagde Knud Holstein til Jørgen, at han ville sælge Gl. Kongsgaard. Aktiv som Jørgen er, fik han Evan og resten af kommunalbestyrelsen til at købe Gl. Kongsgaard, og den blev oprettet som en selvejende institution. Samtidig blev der dannet en venneforening, hvor Jørgen var formand i mange år, – siden er den omdannet til Lejre Museumsforening.

Jørgen fik organiseret hoveridage på Gl. Kongsgaard. Der var et vældigt oprydningsarbejde, både på gårdspladsen, i haven og på skråningen ned mod åen. Bygningerne blev renoveret, og udlængerne blev markeret med sten. Det frivillige arbejde er stadig intakt.

I forbindelse med kulturbyåret fik Jørgen fremskaffet en ikke helt lille sum penge, som bl.a. blev brugt til Gl. Kongsgaard, men også til hans store projekt " Museet uden vægge", der var banebrydende på egnen. En masse aftaler blev truffet, der blev sat pæle ned, og der blev lavet pjecer på alle seværdighederne i kommunen.

Jørgen, du har været igangsætter mange steder. Der er blevet lavet mange hæfter. Lad mig nævne: De skrev om Lejre. Fra landsby til landsby langs åer, søer og strande. Området omkring Gl. Lejre med flora, fauna, stenalderhøje og bronzealderhøje, skibssætninger, sagnene m.m., Udlejre, Lejregaard, Ledreborg. Fra fæstegaard til forstad, ja mange flere kunne nævnes.

Flodemålsstenen blev flyttet fra Sankt Hans til dens oprindelige sted ved Kattinge Sluse. Først finder du litteratur om emnet, og så går du i gang med at realisere projektet.

Skjoldungestien fra Lavringe mose til Gl. Lejre og videre til Bognæs fik du gennemført i samarbejde med Roskilde Amt.

Og så de mange guidede ture på vores smukke og interessante egn, hvor du har øst af din enorme viden, og som den gode fortæller du er, har du haft mange tilhørere.

Der kunne nævnes meget mere, men for din store indsats her på vores egn vil vi i dag hylde dig og samtidig udnævne dig til æresmedlem af Lejre Historiske Forening. Du fortjener det, om nogen.

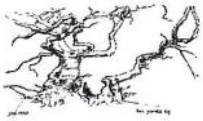

EGNSHISTORISK FORENING FOR HVALSØ

Formand: Bent Gottfredsen, *tlf.* 46492663, *E.mail:* vs.gl.smedje@gmail.com
Hjemmeside: www.egnshistoriskforening-hvalsø.dk

Afholdte arrangementer

Lokalplanvandring i Vester Såby

Lørdag den 20. oktober havde foreningen indbudt til en vandretur i Vester Såby i anledning af forslaget til en bevarende lokalplan for landsbyen.
Deltagerne mødtes hos formanden på hans bolig i den gamle Smedje.
Her fortalte han om landsbyens historie, hvorefter man travede landsbyen igennem og så på de bygninger og den beplantning, der er udpeget som bevaringsværdige.
Det blev til megen god snak og nogen debat, både om bevarende lokalplaner og om de konkrete bestemmelser for landsbyen.
Der afsluttedes med kaffe og æblekage hos formanden.

Generalforsamling

Tirsdag den 26. februar afviklede EHF sin ordinære generalforsamling på Gundestedgård med pæn tilslutning.
Der startedes med fælles spisning af gnaveben med grovbrød, surt, rødkål og øl.
På selve generalforsamlingen godkendtes beretningen med bemærkninger.
Regnskabet godkendtes og kontingentet fastsattes uændret.
Til bestyrelsen genvalgtes Ole Knudsen og Birte Lund Hansen. Desuden nyvalgtes hidtidige suppleant Hans Cornelius, idet Anni Druedahl ikke havde ønsket genvalg. Som ny suppleant valgtes Ole Malling. Karsten Druedahl genvalgtes til revisor.
Formanden takkede Anni Druedahl for hendes indsats.
Beretning, regnskab og referat kan ses på hjemmesiden.
Bestyrelsen har konstitueret sig uændret med Bent Gottfredsen som formand og Ole Knudsen som kasserer. Ny sekretær er Hans Cornelius.

Foredrag

Efterfølgende holdt arkæolog Ole Kastholm fra Roskilde Museum et spændende og engageret foredrag om udgravningerne i forbindelse med anlæggelsen af dobbeltsporet på Nord-

Foto Ole Kastholm

vestbanen.

Her var gjort mange fund fra stenalderen samt foretaget to større udgravninger ved Hule Mølle og Kannikebrink, der afslørede jernalderhuse og nedgravede gruber på rad og række fra bronzealderen indeholdende trækul og ildskørnede sten.

Her var der fri adgang, mange gæster og stor spørgelyst.

Kommende arrangementer

Valborgaften

Tirsdag den 30. april kl. 18 genoptages traditionen med at holde Valborgaften på Tadre Mølle i samarbejde med Tadre Mølles Venner.

Sidste år måtte vi jo desværre aflyse på grund af byggearbejder på møllen, og også i år vil der stadig være byggeaktiviteter.

Måske kan vi bare gøre, som vi plejer, og så er alt jo godt, ellers rykker vi i tilfælde af godt vejr ud til lejrpladsen, og i tilfælde af dårligt vejr ind i laden.

Programmet vil som vanligt bestå af fælles pyntning og rejsning af majstangen.

Der vil blive fællessang, sang ved Sawarabykoret og fortælling om majtraditionerne ved formanden.

Et nyt indslag bliver Sirenerne – fem friske piger - fra Lirum Larum, der vil hjælpe os med både at synge, spille og danse.

Bålet vil blusse, møllen vil *måske* køre, og møllevennerne vil sælge mad og drikke til rimelige priser til gavn for de fortsatte arbejder på Maries Hus.

Der er fri adgang.

Tag blomster med til majstangen!

Forældre og bedsteforældre opfordres til at passe godt på børnene, da vi nok risikerer besøg af heksen. Det forlyder, at hun var godt sur over den manglende Valborgfest sidste år.

BRAMSNÆS LOKALHISTORISKE FORENING

Formand: Bjarne Holm, *E-mail:* jeanbjarne@holm.mail.dk
http://www.bramsnaeslokalhistorie.dk

Kommende arrangementer

Onsdag d. 22 maj kl. 19.00
Besøg på Tadre Mølle

Vi mødes kl. 1900 og får en rundvisning på møllen og ser og hører om renoveringen.
Der bliver formodentlig også mulighed for et kig på vandprojektet, selv om det ikke er færdigt. Det er jo muligt at komme igen til åbningen senere på året, d.8/9 juni. 2013.
Pris 25 kr incl. Kaffe.

Søndag d.2 juni kl. 13.00
Rundvisning på Selsø Slot

Pris: 50 kr. for medlemmer og 75 kr. for alle andre.
Tilmelding
E: mail: blf.bramsnaes@live.dk Eller til Irene Petersen tlf. 59659247 senest d. 21/5
Parkering ved Selsø kirke, hvor der ligeledes forefindes toiletter.

Lørdag d. 28 september
Mikkelsdagsgilde i Ejby forsamlingshus

Bestyrelsen planlægger et mikkeldagsgilde i Ejby forsamlingshus med bespisning, og vi håber på sang og dans, men alt er i begynderfasen, så videre oplysning om pris, indhold og tilmelding vil komme senere.
Men hvis I er interesserede, så skriv datoen ind i kalenderen.

Selsø slot

LEJRE MUSEUMSFORENING

Formand: Philippe Bourbon, E-mail: philippebourbonparme@gmail.com

Kommende arrangementer

23. april kl. 19.30 generalforsamling på Lejre Museum.
Dagsorden ifølge vedtægterne. Efter generalforsamlingen og kaffebordet vil Poul Bjerager fortælle om Nationalparkprojektet.

15. maj kl. 19.00 på Lejre Museum.
Foredrag ved Bente Leed: Nyttehavens udvikling og kogekunstens anvendelse af frugt og grønt. Der vil blive serveret smagsprøver. Bente Leed har skrevet flere bøger om madkultur gennem tiderne. Entré 50 kr for ikke-medlemmer.

Gl. Kongsgård åbner.
Begivenheden markeres lørdag – søndag d**. 8. – 9. juni**. Der vil kunne købes planter, og cafeen er åben.

Sommerfest og markedsdag
Datoer er endnu ikke fastlagt.

24. – 25. august. To-dages udflugt til Sønderjylland og Sydslesvig.
Det er med stor glæde, at vi kan tilbyde alle vore medlemmer og andre interesserede en tur til grænselandet.
Lørdag d. 24. august kører vi med bus fra Allerslev Rådhus kl. 8.00. Vi drikker kaffe midt på Fyn (medbring selv kaffe). Næste stop bliver **Historiecenter Dybbøl Banke**. Vi ser på udstillingen og spiser frokost i officersmessen, anno 1864. Derefter kører vi sydpå til det danske mindretals kursuscenter **Christians-lyst i Süderbrarup** ved Slesvig. Undervejs gør vi holdt ved flere seværdigheder. Vi får aftensmad på Christians-lyst og overnatter på kursuscenteret.
Søndag d. 25. august besøger vi **Hedebymuseet, Dannevirke ved Valdemarsmuren og Gottorp Slot,** inden vi kører tilbage til Lejre. Vi spiser på Vissenbjerg Storkro på hjemturen. Hjemkomst Lejre kl. ca. 22.
Endeligt program vil blive udsendt til alle tilmeldte inden turen.
Pris: 1200 kr for medlemmer. (Enkeltværelsestillæg: 60,- kr). Ikke-medlemmer: 1350 kr. Deltagerantallet er begrænset til 50. Turen er fortrinsvis for medlemmer af Lejre Museumsforening. Ledige pladser tilbydes med-

lemmer af de historiske foreninger.
(Prisen inkluderer: bustransport, entre og frokost på Historiecenter Dybbøl Banke, 2-retters middag og overnatning på Christianslyst, madpakke søndag, 2-retters middag på Vissenbjerg Storkro, søndag og entreer til Hedeby Museet og Gottorpmuseet. Drikkevarer er ikke inkluderet i prisen.)
Turledere: Hans Jørgen L. Larsen og Ole Christiansen
Tilmelding: Senest 1. juni til Hans Jørgen L. Larsen, Lønspjæld 15, Højby, 4320 Lejre,
tlf.: 48 41 56 91, e-mail:
lychlarsen@hotmail.com
Opgiv meget gerne e-mail adresse ved tilmelding.

Nye medlemstilbud

Alle medlemmer vil nu få udstedt et medlemskort, der vil give gratis adgang til alle Roskilde Museums afdelinger.
Alle medlemmer vil kunne få et eksemplar af ROMU, Roskilde Museums årbog. Årbogen vil blive uddelt på generalforsamlingen eller kan afhentes på museet efter generalforsamlingen.

Andre aktiviteter

Lejre Museumsforening arbejder fortsat for, at der sker en udbygning af museet, og er gennem sin repræsentation i

Bestyrelsen

Museumsrådet for Lejre Kommune engageret i dette arbejde.
Museumsforeningen **støtter** løbende museets arbejde dels gennem overskuddet fra foreningens drift og dels gennem overskuddet fra cafeen i Gl. Kongsgård og fra sensommerens markedsdag. Der er blevet købt en kaffemaskine til brug for museets gæster, og der er blevet købt nye haveredskaber og inventar til køkkenet på Gl. Kongsgård.

Haveholdet ved Gl. Kongsgård er en afdeling af Museumsforeningen. Haveholdet gør et stort arbejde for at holde havearealet omkring Gl. Kongsgård. De varetager også formidlingen af gårdens historie til besøgende. Haveholdet er endvidere ansvarlig for driften af den lille **cafe** med den betagende udsigt. Gruppen har besluttet at **udvide cafeens åbningstid**, så den i 2013 vil være åben hver torsdag og søndag i juni, juli og august, kl. 13 – 16.

TADRE MØLLES VENNER

Formand: Kjeld Ewald Hansen ewald@knus.dk
Hjemmeside: www.tadremoellesvenner.dk

MØLLE-JUL

Af Karin Gottfredsen / TMV

1. søndag i advent – den 2. december oprandt med det mest vidunderlige snevejr!
Hvad kunne skabe smukkere rammer om det årlige julemarked på Tadre Mølle?

Rigtig mange børn, unge, voksne/ældre valgte at lægge vejen omkring de smukke gamle bygninger, der tog sig dejligt ud i vejret.

Møllehjulet og de tre små hjul i mølleanlægget kørte, der blev malet mel, og ude som inde bugnede salgsboderne med lækkerier, brugskunst og arbejdende værksteder samt café med varme æbleskiver og drikke.
Det sidste kunne være nødvendigt, især når man havde stået længe og ventet

på, at den søvnige nisse skulle "få øjne" og komme i omdrejninger med sang og dans! Hvis man havde været en tur i skoven med hestevognen, trængte både næse, fingre og tæer til at blive lunet indendørs, hvor Maries gamle vedfyrede komfur medvirkede.

Det var med nogen bæven, at Tadre Mølle i år atter slog dørene op efter meget lang tids renovering, byggearbejde, og efter sidste års aflysning!
Kunne det lade sig gøre med den mindre plads til rådighed, kunne der stilles med de tidligere aktiviteter, og ville der komme gæster?

Der manglede hverken aktiviteter – flere var kommet til – eller gæster!
Der var "fuldt hus" overalt med glade og positive mennesker, som hyggede sig og viste stor interesse for alt det, der var sket på stedet siden sidste marked.

Marie Hansens Fond benyttede lejligheden til at overrække 1. eksemplar af

den nye bog "TRAMPESTIER PÅ TADRE" til borgmester Mette Touborg. Resten af oplaget blev overrakt til TMV til salg til fordel for Maries Hus.

Takket være en vilje, ihærdighed og kæmpe indsats fra alle møllens faste og frivillige stab, velvilligt medvirkende salgsfolk og glade gæster blev TADRE MØLLE JUL en overvældende succes, og al forudgående bekymring gjort til skamme.

Rekord-omsætning og overskud lover godt for det videre arbejde på stedet.

STOR TAK TIL ALLE!

Dette er ikke skrumpehoveder fra Amazonas, men indtørrede roelygter fra julemarkedet

TADRE MØLLES ENGE

Af Karin Gottfredsen / TMV

Den Selvejende Institution Tadre Mølle (DSITM) lejer ejendommen - i sin helhed - af Staten - i alt 12,5 ha.
Heraf udlejes bygninger og en lille del af jorden til Roskilde Museum (RM).

DSITM har ansvar for bygningers og arealers vedligehold og er - ifølge lejekontrakten - forpligtet til at opretholde trampestierne og til at vedligeholde landbrugsarealerne – uden sprøjtning og kunstgødning.
Jorderne er fredede, og status quo skal opretholdes.
Der er tale om tidligere dyrkede marker og enge, som er tænkt afgræsset – fra i år endda økologisk.

Til vedligehold modtager DSITM årligt ca. 20.000 kr. i hektarstøtte fra EU.
Disse midler er strengt nødvendige, for at kravene kan opfyldes.
Med midlerne følger forpligtelser og kontrol:
Effektiv afgræsning og slåning – ingen vedagtig opvækst!

Her er to store problemer:
Buskads - i form af bl. a. slåen - breder sig fra skovbrynet, og vandstanden er steget så meget, at engene ofte står under vand og er dermed blevet for bløde for både afgræsning og slåning. Desuden gror de til med tagrør, dunhammer, pil, el og birk, og forpagteren kan ikke læn-

Den imponerende slåmaskine

gere holde opvæksten nede.
Ikke vedligeholdte dræn har medvirket til, at området er tæt på at springe i mose. Sker det, mister DSITM sin hektarstøtte.

Gode råd var dyre – i bogstaveligste forstand!

Rådet kom fra venlige folk, der henviste til en tækkemand, som har en helt speciel og hjemmebygget rør- høstemaskine. Med den kan han køre, hvor man end ikke kan gå, og takket være tækkemandens indsats er Tadre Mølle nu lovlig i forhold til EU – men det var dyrt for DSITM!
De våde enge kan sikkert blive egnede til græsning igen, hvis drænene repareres og vedligeholdes.
Da de i mange år ikke er blevet passet, kræver det imidlertid dispensation fra kommunen i henhold til naturbeskyttelses-loven. En sådan får man ikke bare lige, fordi det betragtes som en ny dræning efter årtiers mislighold.

I løbet af 2013 vil der forhåbentlig foreligge en afklaring af forholdet mellem naturstyrelse, kommune og DSITM.

TRAMPESTIER PÅ TADRE

En anmeldelse af *Lone Fasmer*

Så kom bogen, som er en gave til alle naturelskere.
At Tadre Mølle er meget mere end vandmøllen og det gamle fredede kastanjetræ – det overbevises man hurtigt om, når man læser "Trampestier på Tadre".
Det 12,5 ha store areal byder på et væld af naturoplevelser.
Tadrerød Bæk eller i daglig tale Tadre Bæk, som på en solrig sommerdag stille risler fra stigbordet og faunapassagen og ned mod Elverdamsåen, men som også ved tøbrud eller skybrud kan udvikle sig til en rivende strøm.
Skyttebroen fører Tadrevej over Elverdamsåen, der hvor bækken møder åen, og efter alt at dømme er den bygget af stenene fra en sløjfet megalitgrav, lavet af vore forfædre til gravlæggelse af de døde. På en gammel amatørarkæolog stikker det lidt i hjertet, men smuk er den gamle bro.
Kildekalk er en af de helt unikke ting, som kan opleves på Tadre - tænk engang - Danmarks ældste byggesten.

Og dertil kommer så den helt vidunderlige og mangfoldige flora og fauna på stedet.

Alt dette og meget mere har Bent Gottfredsen så fremragende skrevet om i bogen på en måde, som kun kan give læseren den største lyst til at begive sig ud på den to kilometer lange tur sprængfyldt med oplevelser.

Til understøttelse af den spændende tekst har Ole Malling bidraget med en række skønne billeder, som på bedste vis overbeviser læseren om, at dette sted er et besøg værd, uanset årstiden.

Fra Møllevennerne skal lyde en stor tak til Bent Gottfredsen for skriverierne, til Ole Malling for billeder, til Robert Raur for søde små tegninger og til Tove Skou Roer for et flot layout.

Tak for jeres store arbejdsindsats.

Også en tak til Marie Hansens Fond for udgivelse af bogen – uden fondens donation ville det ikke have været muligt at udgive den.

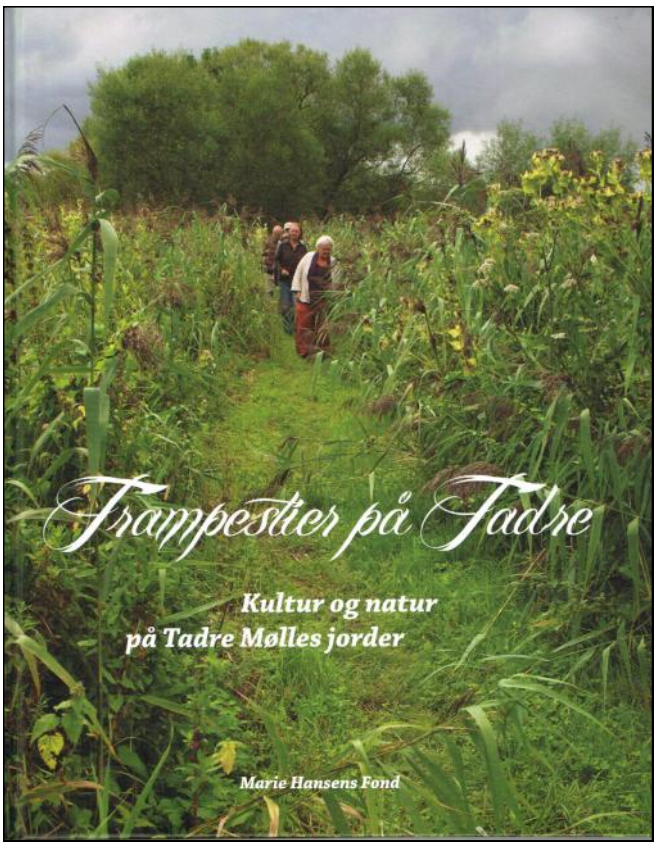

"Trampestier på Tadre", som koster kr. 65,-, kan købes på Tadre Mølle og Lejre Museum i åbningstiden. Desuden kan den købes via Tadre Mølles Venners hjemmeside http://www.tadremoellesvenner.dk/trampestier.html

Alle indtægter fra salget af bogen går ubeskåret til istandsættelse af Maries Hus.

Vi mangler stadig en del mailadresser på medlemmer.
Hvis vi må få din mailadresse, sparer du foreningen for porto.
Send venligst til info@tadremoellesvenner.dk

ARRANGEMENTER OG SÆRUDSTILLINGER PÅ MUSEERNE I LEJRE KOMMUNE

TADRE MØLLE

28/4	**Krible-krabledag, kl. 10-12**
16/6	**Dansk Mølledag, kl. 11-16**
23/6	**Kildemarked, kl. 10-16**
6-7/7	**Stenalderdage, kl. 11-16**
13-14/7	**Snittedage , kl. 11-16**
20-21/7	**Store bagedage, kl. 11-16**
27-28/7	**Hørdage, kl. 11-16**
14/9	**Plantemarked, kl. 12-15**
15/9	**Krible-krabledag, kl. 10-12**

Se yderligere på www.roskildemuseum.dk

Åbningstider 2013:
Påskeåbent: 28/3 – 1/4: Alle dage kl. 11-16. 1/5-30/6: Lørdag - søn- og helligdage, kl. 11-16. 1/7-31/7: Alle dage kl. 11-16. 1/8-31/10 samt hele uge 42: Alle dage kl. 11-16.

LEJRE MUSEUM OG GL. KONGSGÅRD

21/4	**Runemagi, kl. 11-16**
26/4-3/5	**Strikkedage, kl. 11-16**
15/5	**Foredrag om nyttehaven, kl. 19.00**
Fra 1/6	**Særudstillingen "Magisk Kunst i oldtiden", kl. 11-16**
8/6	**Plantedag på Gl. Kongsgård, kl. 11-16**
9/6	**Plantedag på Gl. Kongsgård, kl. 11-16, med hørberedning og blegning.**
Juli og august	**Sommervandringer.**
1/9	**Markedsdag Gl. Kongsgård, kl. 11-16**

Se yderligere på www.roskildemuseum.dk

Åbningstider 2013:
Hestebjerggård: 2/1 - 30/6: Lørdag - søn og helligdage, kl. 11-16. 1/7 - 31/8: Alle dage kl. 11-16. 1/9 - 30/12: Lørdag og søndag kl. 11 - 16, samt hele uge 42: Alle dage kl. 11 - 16.
Gl. Kongsgård: 1/6 – 31/8: Torsdage og søndage kl. 13-16.

Lethrica

Lethrica er tidsskrift og medlemsblad for de historiske foreninger i Bramsnæs, Hvalsø og Lejre samt Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner. Arkiverne og museerne tilbydes en fast rubrik.

Lethrica betyder "Noget om Lejre", og bladet er en sammenlægning af Lejre Historiske Forenings blad Lethrica og Nyt fra Egnshistorisk Forening i Hvalsø.

Forsendelse: Lethrica tilsendes medlemmerne af de tre historiske foreninger, Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner samt lokalarkiverne. Ved ***manglende levering*** rettes henvendelse til de respektive foreninger:

LHF: Anni Larsen,
tlf. 46480725,
annilejre@email.dk

EHF: Ole Theill Knudsen,
tlf. 46408253
ole@gundested-camping.dk

BLF: Bjarne Holm
jeanbjarne@holm.mail.dk

LM: Philippe Bourbon
philippebourbonparme@gmail.com

TMV: Karsten Druedahl
info@tadremoellesvenner.dk

Redaktionsudvalg:
Karl Frandsen, Bent Gottfredsen, Bjarne Holm, Hans Jørgen Lyck Larsen, Karin Gottfredsen

Redaktion og layout:
Thyra Johannesen
thsj@mail.tele.dk

FORENINGERNES KOMMENDE ARRANGEMENTER

Tirsdag den 23. april kl. 19.30 **Generalforsamling LM**

Torsdag den 25. april klokken 19.00 i Felix med LHF. *:*
Borupholdets våbenmodtagelser 1943 – 1945

Lørdag den 27 april klokken 13.00 fra parkeringspladsen ved Søvej i Hvalsø med de historiske foreninger
Oplev Lejre Kommune i forårsdragt

Tirsdag den 30. april kl. 18 med EHF
Valborgaften

15. maj kl. 19.00 på Lejre Museum med LM
Foredrag ved Bente Leed

Onsdag d. 22 maj kl. 19.00 med BLF
Besøg på Tadre Mølle

Den 27. maj klokken 19.00 i Felix med LHF
Carl Holstein: Min baggrund og opvækst på Ledreborg

Søndag d.2 juni kl. 13.00 med BLF
Rundvisning på Selsø Slot

Tirsdag den 4. juni klokken 19.00 med de historiske foreninger
Besøg på Efterskolen Lindenborg i Borrevejle

Lørdag - søndag 8. - 9. juni
Gl. Kongsgård åbner. Arr. LM

Den 9. august klokken 8.30 med LHF
Foreningens årlige udflugt

24. – 25. august **To-dages udflugt til Sønderjylland og Sydslesvig** med LM

Lørdag d. 28 september med BLF
Mikkelsdagsgilde i Ejby forsamlingshus